

2.430
06 10
Іван Кривецький

ПРОБИ ОРГАНІЗОВАНЯ
руських національних гвардій у Галичині
1848—1849

(З 2 фот. знімками)

Др. 110
У ЛЬВОВІ, 1913.

З ДРУКАРНІ НАУКОВОГО ТОВАРИСТВА ІМЕНІ ШЕВЧЕНКА.

242 478

у 4, 8 (24п)/

~~22.436~~

Іван Кревецький

ПРОБИ ОРГАНІЗОВАНЯ

руських національних гвардій у Галичині

1848—1849

(З 2 фот. знімками)

Диф. ст. ГП час 1949
Ст. 105 - 12/11/502

Львів. Бібліотека
АН УРСР

У ЛЬВОВІ, 1913.

З ДРУКАРНІ НАУКОВОГО ТОВАРИСТВА ІМЕНІ ШЕВЧЕНКА.

~~242478~~

Іван Криворучий

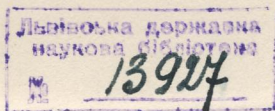
ПРОБН ОПЛАНІЗОВАНА

ІНДРОДІАТ У ВІДРОБІТ УВІДЛЯНОІРІАІ ХІЖАУД

1848—1849

(визначення таф. 2. 3.)

Відбитка з «Записок Наукового Товариства ім. Шевченка»
т. CXIII.

ЗМІСТ.

	стор.
Зміст	I—II
I. Організаційний статут	1—5
Цісарський дозвіл на організоване національної гвардії. — „Статут для організованя національної гвардії в Австрійським цісарстві“: — призначене нац. гвардії; — обов'язок служби; — основи організації; — поділ на відділи; — старшина; — галузи служби. — Виконний обіжник львівської губернії з дн. 16 цвітня 1848 р.: — організаційні комітети; — їх функції; — текст гвардійської присяги. — У Львові і на провінції.	
II. Становище Русинів	5—15
Пасивність руського загалу супроти інституції нац. гвардії і її причини. — Заходи „Головної Руської Ради“: — справа галицьких нац. гвардій на славянським з'їзді у Празі 1848 р.; — голос „Зорі Галицької“; — відозва „Г. Р. Ради“ з дня 20 вересня 1848 р. й інструкція з дня 26 вересня т. р.; — нова відозва з дня 12 жовтня 1848 р. — Як розуміла „Гол. Р. Рада“ організоване руських нац. гвардій?	
III. Справа руських нац. гвардій і краєве правительство	16—20
„Гол. Р. Рада“ жадає від краєвого правительства окремого дозволу на організоване руських нац. гвардій. — Відмовна відповідь гр. А. Голуховського. — Губерніяльний розпорядок в справі руських нац. гвардій з дня 8. X. 1848 р. — Письмо гр. А. Голуховського до команданта львівської гвардії полк. Р. Вибрановського. — „Гвардія бережанська, а не польська, руська, німецька, вірменська і жидівська!“ — Становище В. Залеского. — Депутація „Г. Р. Ради“ до Відня.	
IV. Справа руських нац. гвардій і Поляки	20—25
Руські нац. гвардії і львівська польська преса: — Gazeta Powszechna; — Gazeta Narodowa. — „Пересторога“ Руського Собору. — „Заспокоєне“ Г. Р. Ради. — Руські нац. гвардії і Rada Narodowa: — внесенє Вісневського; — дискусія; — відкиненє внесення.	

V. Проби організованих руських нац. гвардій по містах . 26—41

Посвячення хоругв для руських нац. гвардій в Стрию і Жовкві. — Заходи організувати руську нац. гвардію в Станиславові. — Руська нац. гвардія в Бережанах: — становище бережанського старости; — становище команданта бережанської військової залоги бар. Ф. Сетеллі; — приготування до посвячення хоругви і перешкоди; — бережанські „шварцгельбери“; — посвячене; — записи до гвардії; — афера поручника Прешля; — дещо про хоругву. — Руська нац. гвардія в Тернополі: — змагання тернопільської „Руської Ради“ завести руську команду в терноп. гвардії міський; — спротивлене Поляків; — „Руська Рада“ приступає до організування нац. гвардії руської; — справа хоругви; — лист о. П. Дозинського зі Львова; — приготування до посвячення хоругви; — несподівана халепа; — посвячене; — складки на хоругву. — Заходи організувати руську нац. гвардію у Львові. — Зміна становища кр. правительства?

VI. Яворівська гвардія 41—44

Формування. — Відзнаки. — Узброєння. — Хоругва. — Яворівський гвардієць у Перемишлі. — Посвячене хоругви. — Присяга. — Стражниця. — Муштра. — Заняття гвардії. — „Військова честь“ гвардійців. — Похорон товариша. — Число і склад гвардії. — Додаткова присяга. — Щоденне життя гвардійців.

VII. Сільські гвардії 45—48

Спеціальне значення сільських гвардій у Галичині. — Інструкція губерні з дня 21 цвітня 1848 р. — Повільне темпо організування сільських гвардій. — З чим вини? — Акція Окружних Руських Рад. — Результат.

Додатки 49—70

1. Statut über die Organisation der Nationalgarde in dem österreichischen Kaiserstaate == Оуставъ для оучрежденія Гвардії народовой (Стражи народовой) въ Кесарствѣ Австріяцкомъ.
2. Выписъ въ руководства до вправы для стражи народной.
3. Словарь стражи народной.

Фотографічні знімки

- I. Хоругва руської нац. гвардії в Бережанах 33—34
- II. Хоругва національної гвардії в Яворові 42—43

I.

Організаційний статут.

Цісарський дозвіл на організоване національної гвардії. — „Статут для організованя національної гвардії в Австрійським цісарстві“: — призначенє нац. гвардії; — обов'язок служби; — основи організації; — поділ на відділи; — старшина; — гаузи служби. — Виконний обіжник львівської губернії в дн. 16 цвітня 1848 р.: — організаційні комітети; — їх функції; — текст гвардійської присяги. — У Львові і на провінції.

Дня 14 марта 1848 р., під напором революції, видав цісар Фердинанд до свого канцлера кабінетне письмо, в яким повідомляв його, що дозволив організувати національну гвардію і провід над нею віддав фельдмаршал-лейтнантові гр. Е. ф. Гойсови. Цісарський маніфест з дня 15 марта т. р. констатував, що „національна гвардія, з'організована на основі посіданя й інтелігенції, сповняє вже як найпожиточнішу службу“ (мова про столицю держави — Відень).

Супроти заповідження одначе у згаданім маніфесті конституції означене тривалих основ гвардійської організації належало вже до компетенції конституційного Союму, який, як звісно, зібрався перший раз що йно три місяці пізніше, дня 26 червня. Тому, не чекаючи на його зібранє, міністер ви. спр. видав дня 8 цвітня тимчасовий статут, на основі якого й мала організувати ся національна гвардія в цілій державі.

Найважнійші його постанови такі:

§. 1. Призначенєм національної гвардії австрійського цесарства є: бути обороною конституційного монарха, запорукою конституції й законів, підставою супокою й внутрішнього порядку, сторожем незалежності й цілості держави, отже відпорою кожного нападу зі внї.

§. 2. До чинної служби в національній гвардії обов'язані всі горожаня краю в місци свого сталого осідку у віці від 19 до скінчення 50 лїт, які одначе не належать до класи ремісничих челядників, слуг або тих, що живуть з денного чи тяжневого зарібку.

§. 7. Національна гвардія підлягає цивільній власті, а то міністрови вн. спр., по провінціях — шефам краєвих правительств, окружним старостам і бурмистам або начальникам політичних урядів.

§. 8. Національна гвардія опираєть ся на законї для громад, має отже організувати ся після громад.

§. 9. Тимчасом має бути з'організована національна гвардія тільки по містах, місточках і селах, яких населенє числить більше, як 1000 душ.

§. 12. Видатки на національну гвардію, о скільки поодинокі її члени не можуть обігнати ся власним грошем, має поносити громада.

§. 14. Національна гвардія ділити-меть ся на баталіони і компанії.

§. 19. Кождий баталіон має хоругву а кожда ескадрона прапор — прикрашені красками краю.

§. 21. У кождім краю буде начальний командант національної гвардії, а то в головнім місті, якому у всіх справах команди підлягатиме ціла національна гвардія краю.

§. 23. Сама національна гвардія в кождій компанії іменує своїх офіцерів і підофіцерів, включаючи в се і капітана. Вибір відбуваєть ся більшістю голосів.

§. 25. Офіцерів і підофіцерів вибираєть ся на три роки; одначе на нових виборах можуть бути знов вибрані.

§. 29. Узброєнє національної гвардії таке: рушниця з багнетом для гвардійця; шабля для підофіцера, шабля в зелїзній похві для офіцера.

§. 31. Служба національної гвардії складаєть ся: а) зі служби звичайної внутрі громади і б) зі служби надзвичайної поза її границями. Служба звичайна національної гвардії внутрі громади, яку вона виконувати-ме, відповідно до обставин, сама або в крупі з лїнійним військом і краввою обороною, обіймає всі ті галузи, які в границях громади потрібні були-б для вдержання існуючого або для привернення заколоченого супокою й порядку й які за дозволом шефа краєвого правительства

визначить національній гвардії кожної громади докладно й подрібно в службовій реґуляміній начальний її командант в кождім краю. Служба надзвичайна нац. гвардії поза границями громади має місце у двох випадках: а) коли сторожа безпеченства й лінійне військо чи краєва оборона не вистарчають, щоби супроводжати транспорти державних річий чи ув'язнених осіб з одного міста до другого і б) щоби допомогти вдержати порядок сусіднім громадам чи округам, в яких публичний супокій або загрожений, або дійсно заколочений¹⁾.

Статут отсей надійшов до Львова 16 цвітня т. р. і ще того самого дня закомунікував губернатор найважніші його постанови окружним старостам. Крім того зарядив переклад на польську мову і дня 18 цвітня розіслав його разом зі спеціальним обіжником до всіх окружних урядів у краю²⁾.

Текст сього обіжника такий:

„Національна гвардія, одна з найсильніших підпор конституційних уряджень, може одержати оконечно трівалу організацію тільки дорогою закона, ухваленого зборами послів зі всіх провінцій. Поки прийде ся хвиля, видав міністер вн. спр., як підготовні зарядження й аби надати діяльности сього інститута вказаний обставинами розмір, дн. 8 с. м. ч. 451 тимчасові постанови, які, зібрані в долученім чимчасовім законі, отсим публично оглошую.

„Щоби ж зарядження сі можна було в краю зараз виконати, постановляю отсе:

„Приймати до національної гвардії буде окремий комітет, зложений у кождій громаді.

„Комітет сей мають складати:

а) В окружних містах:

1. Окружний староста або його заступник;
2. Мійський магістрат;
3. Шість членів мійського виділу, яких сам виділ вибере з поміж себе;
4. Відставлений до сього офіцир.

¹⁾ Pop. Statut über die Organisation der Nationalgarde in dem österreichischen Kaiserstaate — Оуставъ для оучрежденія гвардіи народной (стражи народной) въ Кесарствѣ Австріяцкомъ. (Відень, дня 8 цвітня 1848 р. — видане офіціальне). Див. Додатки № 1.

²⁾ Lemberger Zeitung, 1848 № 68 (Ausserordentliche Beilage).

б) В інших містах творити-муть такий комітет:

1. Правительственный комісар, визначений до сього окружним урядом;
2. Магістрат;
3. Шість членів мійського виділу, яких сам виділ вибере з поміж себе.

в) В сільських громадах згаданий комітет творити-муть:

1. Правительственный комісар, визначений до сього окружним урядом;
2. Власник села або його представник;
3. Війт.

4. Два члени громадського виділу і два громадські депутати, а в браку їх, з членів громади, вибраних власниками ґрунтів, яких одначе число не має переходити 4.

„Спис для національної ївардії буде зроблений на основі останнього спису військового. В тій цілі виладить згаданий комітет кожної громади спис походження, до якого будуть вписувати ся по імени, станови й мешканю всі ті, яких комітет признає законно обовязаними до служби у національній ївардії, або ті, яких можна допустити до сеї служби. В сумнівнім разі має правительственный комісар вдати ся за рішенням до окружного уряду.

„Поділом національної ївардії на компанії й вправлюванем в оружю займуть ся відставлені до сього офіцири й підофіцири.

„Присягу, яку має зложити національний ївардиєць, відбере голова комітету, установленого для приймања до ївардії, в присутности всіх членів комітету й публично перед корпусом ївардії.

„Текст присяги такий:

„Прирікаєте під словом чести й присягаєте на Всемогучого Бога, що будете Найяснійшому Монархови і Панови, Фердинандови І, конституційному цісареви австрійському, королеви угорському, чеському і нашому, архикнязеви австрійському як своєму правному Монархови, а також Його наслідникам і наслідників наслідникам вірним і прихильним, конституційним законам послужним, а належачи до корпусу національної ївардії, законно установленій власти і наставникам Вашим, що тикаєть ся обовязку служби й порядку, безумовно слухняним, повіреного оружя вжиєте на розказ Ваших наставників тільки для вдержаня супокою, порядку і безпеченства нашого краю — взагалі будете у всім вести ся так, як яло ся добре думаючому горожанинови

конституційної держави й вірному підданому Найяснійшого Цісаря і Короля нашого¹⁾).

*

У Львові приступлено до організованя національної гвардії вже дня 22 марта 1848 р. Тоді була заіменована організаційна комісія, а дня 31 марта — командант гвардії, генерал гр. Й. Залуский. Дня 9 цвітня відбув ся на площі перед св. Юром перший перегляд місцевих гвардійських відділів.

За Львовом пішла незабаром провінція. Заходом провінціальних філій львівської „Rad-i Narodow-oj“ почали організувати ся відділи нац. гвардії по містах і місточках, скрізь, де тільки знайшли ся відповідні до сього умови. В короткім часі відділи сі числили уже до 20.000 людей²⁾.

II.

Становище Русинів.

Пасивність руського загалу супроти іституції нац. гвардії і її причини. — Заходи „Головної Руської Ради“: — справа галицьких нац. гвардій на славянськім з'їзді у Празі 1848 р.; — голос „Зорі Галицької“; — відозва „Г. Р. Ради“ з дня 20 вересня 1848 р. й інструкція з дня 26 вересня т. р.; — нова відозва з дня 12 жовтня 1848 р. — Як розуміла „Гол. Р. Рада“ організоване руських нац. гвардій?

Як же-ж поставили ся до інституції нац. гвардій тогочасні Русини — руський загал у краю?

Щоби відповісти на отсе питанє, треба найперш звернути увагу на декілька моментів, які обусловлювали таке чи инше становище Русинів у сій справі.

Передовсім цісарський дозвіл на організоване нац. гвардії заскочив Русинів неариготованими.

Як відомо, дозвіл сей має дату 14 марта 1848 р. Дня 22 марта т. р. почало ся вже, як сказали ми вище, організоване нац. гвардії у Львові, а дня 9 цвітня відбув ся в столиці краю

¹⁾ Kreisschreiben des k. k. galizischen Landesguberniums betreffend die Errichtung und Organisirung der Nationalgarde — з 16. IV, 1848 № 33103.

²⁾ St. Schnür-Pepłowski, Z przeszłości Galicyi (1772—1862). T. II, ст. 243—249; J. Starkel, Rok 1848. Ст. 301—308; Dr. K. Ostaszewski-Barański, Rok złudzeń (1848). Ст. 182—190.

перший перегляд івардійських відділів. Майже рівночасно йшло організоване нац. івардії також і на провінції.

А тим часом взагалі перші національно-політичні виступи гал. Русинів як таких мають місце пізнійше. І так: перший меморіал в справі прав руського народу в Австрії передають представники Русинів цісареві (на руки львівського ціс. губернатора) дня 19 цвітня 1848 р.; перша руська політична організація у Галичині т. зв. „Головна Руська Рада“ засновується дня 2 мая т. р.; перша руська політична часопись „Зоря Галицька“ появляється дня 15 мая — і т. д. Значить — у хвили, коли появил ся цісарський дозвіл на організоване нац. івардії, гал. Русини не почали були ще зовсім жити своїм національно-політичним життям, не мали ні одного органу, який з їх рамени і під їх фірмою міг був зараз скористати зі згаданого дозволу.

Скористали одначе з нього відразу гал. Поляки. Будучи елементом під національно-політичним оглядом вповні освідмленим, вони майже безпосередно по оголошенню цісарського дозволу приступают до організованя івардійських відділів у Львові і по провінціяльних містах і місточках, втягаючи туди подекуди також елемент руський, о скільки він не відмовляв ся від обовязку служби у івардії. Тим більш, що руське населене по містах, де власне найперше почало ся організоване нац. івардії, становило в порівнанню з польським (рим.-кат.) чисельну меншість, тим меншу в тих часах, що національно неосвідмлену. Важним чинником у справі сій на користь польську було також і се, що гал. Поляки в особах численних військових емігрантів з польських провінцій Росії і Прусії розпоряджали відразу вишколеним у військових справах матеріалом людей, які й взяли в перших хвилях (не зважаючи на свою чужу державну принадлежність) визначну участь в працях коло організованя нац. івардії. Все сказане зложило ся на те, що нац. івардія по галицьких містах опинила ся в руках Поляків, прибираючи на зверх характер національно-польський.

Сей польський характер нац. івардії по містах настроїв відразу неприхильно до івардійської інституції загал гал. Русинів, в першій мірі — ті руські сільські громади у східній частині краю, які, числячи 1000 душ, мали право організувати свою власну нац. івардію. Неприхильність ся виявила ся власне в пасивности, з якою віднесли ся до нац. івардії згадані громади.

Та хоч руський загал у краю і не виявив в першій хвилі до нац. гвардії особливої симпатії, то не поставили ся супроти неї байдужно тогочасні провідники гал. Русинів. Навпаки. Розуміючи і признаючи інституції народної міліції немаловажне значінє, вони підняли незабаром енергічні заходи для сполуаризована її серед народніх мас руської части краю — і для її організованя.

Маємо на думці власне заходи „Головної Руської Ради“ у Львові, яка й повела цілу акцію в сій справі.

*

Перший крок у сій акції зробили делегати „Г. Р. Ради“ підчас славянського з'їзду у Празі, який відбув ся в часі між 2 і 16 червня 1848 р.

Як відомо, підчас з'їзду сього делегати Русинів і делегати Поляків виробили спільно декілька точок, які мали на цілі урегулювати відносини між обома народами Галичини. Точки ці — суррогат польсько-руського порозуміння у Галичині — мали становити одну частину великого меморіялу, з яким славянський з'їзд хотів звернути ся до цісаря Фердинанда, а в яким хотів виложити усї найважнійші бажання всїх славянських народів сучасної Австрії. Та з'їзд наради своєї з відомих причин мусів перервати і члени з'їзду меморіялу сього уже не встигли підписати. Тим не менш одначе готовий його текст президія з'їзду таки опублікувала — у додатках до справоздання зі з'їзду.

Отже 3-тя точка згаданого польсько-руського порозуміння говорила власне про нац. гвардію у Галичині. „Галицька національна гвардія в тих містах — цитуємо точку сю дословно — в яких буде з'організована, як більшістю голосів вибирати ме своїх начальників, так само становити ме також про вживанє команди — руської чи польської. За відзнаки мати-ме герби обох народів побіч себе“¹⁾.

Увагу руського загалу на інституцію нац. гвардії звернув вперве у „Зорі Галицькій“ М. Малиновський у перших днях липня 1848 р. Познайомлюючи у статі н. з. Слово до

¹⁾ Zpráva o sjezdu slowanském (Časopis českého Museum, r. XXII [1848], d. II, sw. 1) (окрема відбитка ст. 12 і 46—47); також: И. Франко, Зб 1848 року. Давній матеріялы до оцѣненя новыхъ заходѣвъ около польско-русской угоды (Дѣло, 1883 ч. 61).

руського народу в Галичині¹⁾ галицьких Русинів з новими правами й накликаючи руській загаль покористувати ся ними, він згадує між ин. і про нац. івардію. „Національна (не польська) івардія — пише він — дозволена громадам, аби тим певніші були своїх прав і берігли супокою; громади мають самі вибирати собі старшину івардії і муштра буде руська — без перешкоди у господарстві, коли буде до того час“. Се останнє (заняте селян сезоневими господарськими роботами) й було причиною того, що поза наведеною заміткою Малиновського через повних слідуєчих два місяці про нац. івардію нема у „Зорі“ ніякої згадки. Жива акція в сій справі і зі сторони „Зорі Галицької“ і „Гол. Р. Ради“ починаєть ся що-йно в 2 гій пол. вересня, коли покінчили ся найважніші роботи у полі.

Почала її перша „Зоря Галицька“.

„Добрі маємо права — читаємо власне у згаданій часописи з дня 26 вересня 1848 р. статю п. з. Про народну івардію або сторожу²⁾ — але аби прав тих не стратити й їх собі забезпечити, треба сили. Правда, в народі велика сила, одначе сила ся розкинена і не справлена. Щоби-ж отже сила народна для оборони прав була, як слід, скуплена й уложена, то Наймилостивіший Цісар і Цар наш приволив народну івардію (сторожу). Поляки зараз вхопили ся за се й зробили собі івардію. А ми Русини не творимо собі івардії — і се може вийти нам на зле! Кажете, що нехочете івардії тому, що вона польська. То зробіть руську івардію! Цісарське правительство не противить ся сьому, але дозволяє руську муштру, яка буде оголошена. Тай ніхто з Поляків не може накинати ся вам на команданта, але буде той, кого ви більшістю голосів собі оберете (пр. якого вислуженого жовніра). Сей буде вас вичувати й вами проводити. Сама громада повинна вибрати собі команду івардії. Кажете, що є військо, що даєть рекрутів, що вони мають вас боронити. Але-ж військо має инші справи, а івардія инші — і чи-ж усяди є військо! Тай не гадайте собі, що івардія, так як військо, має йти на війну. Івардія лишає ся на місци, щоби виступити часом, як військо не вистарчає. Кажете, що нема коли вчити ся муштри, бо треба ходити коло господарства. Ну — тоді, коли можна, коли не перешкодить ся у господаро-

¹⁾ Зоря Галицька, 1848 ч. 9 ст. 35 — 36 (статя підписана криптонімом: ієрей М. М. — розвязка у И. Е. Левицького, Галицько-русская бібліографія XIX ст. Т. I, ст. 146).

²⁾ Зоря Галицька, 1848 ч. 20.

ваню. Тай муштра для гвардії проста. Кажете, нема оружа. Правда, що на соймі віденським не порішено, чи край чи самі громади мають справляти оруже. Але-ж можна тим часом узброїти ся довгими, хоч неокутими палицями, піками, косами (розуміється, — пояенює автор — коса повинна бути набита сторчаком, щоби другого коло себе не скалічити) і т. д. Аби тільки завчасу добре вложити ся. А палиним оружем і шаблями помагало би військо. Може хто боїть ся, що, як гвардиєць, стаєть ся вже жовніром. Ні, він не перестає бути господарем. Зважте ще на те, що тепер усюди неспокій, що може зайти де рабунки, що може дехто підпалювати, що злодії починають гуляти. Та як буде гвардія, як буде сторожа, як буде все готова і вправна сила, то не може так легко повстати нелад. Тоді злі люди будуть мати страх, і коли-б і випало що небугь, то вже гвардія може виступити, як слід, і взяти ся до оборони, як се приписують гвардійські правила. Одначе не так, щоби в неладі, без проводу, кождий робив своє, через що виходить тільки ще більше замішане, ще більший непорядок, ще більша шкода, а навіть кривда і безправство. Отже для безпеки своїх прав, для єдиності і ладу, для постраху злим людям завяжуть ся в гвардії! Кожда громада для себе. Розумієть ся, що старих і хороших не можна тягнути до гвардії, навпаки, вони потребують оборони. Так отже маєть ся річ із гвардією. Самі собі розважте, що вона для вас дуже потрібна. Бо инакше — кінчить ся статя — самі собі будете винні, коли вас який ворог скривдить.

Такий голос „Зорі Галицької“ про потребу нац. гвардій.

Та акція руська за організованем нац. гвардій на тім не обмежила ся. Того самого дня, коли появил ся в „Зорі Галицькій“ наведений вище голос, розсилає „Головна Руська Рада“ по краю спеціальну відозву в сій справі, датовану дня 20 вересня т. р., долучаючи до неї ще окрему інструкцію з дня 26 т. м. В тиждень пізнійше, дня 3 жовтня т. р., відозва ся була опублікована у „Зорі Галицькій“ в повнім тексті.

Текст її такий:¹⁾

„Мир Вам Братя!

„Народна Рада у Львові при своїм завязаню приняла на себе обовязок: стерігти наших конституційних прав, почувати про них народ і розважати про його потреби. По своїй змозі Народна Рада старала ся відповісти тому своїму завданю й не

¹⁾ Зоря Галицка, 1848 ч. 21.

одну подала Вам уже спасенну раду. А нині звертає Вашу увагу знов на одно із тих конституційних прав, право великої ваги, яким нас Монарх наш Добротливий обдарував: право народної сторожі. Сторожа ся дана нам на те, аби нас і маєтки наші заступала від усякої напасти, аби свободи тай права наші боронила, а в краю удержувала супокій і послух законам. До тої сторожі мають належати тільки господарі й люди освічені, що осіли в місци. Бо тільки такі люди потраплять заховати порядок тай знають, чого їм боронити. Господарі сї самі з поміж себе вибирають на своїх старшин людей знайомих і розумних, які на злу дорогу їх не поведуть, але правити-муть ними, як права і Бог приказують. Такій вибраній з поміж себе старшинні повинні вони на кождий голос бути послухними. Тай наш Монарх високою постановою в дня 8 цвітня 1848 §. 2. наказує, що жаден господар від 19 аж 50 літ не повинен без важної причини відсувати ся від сеї народної сторожі.

„Таке є те право, що його добротливий цісар наш надав усім своїм краям. А для нас Русинів воно невідклично потрібне¹⁾. Бо сторожа така буде тепер відбувати, як і належить, по селах варті; вона тих, що провинили ся, притримає й допильнує ліпше, як доси; вона на всяку напасть дасть людям готову поміч.

„Не оглядайте ся тай не покликуйте ся на жовнірів ваших. Вони не раз далеко від Вас, деь по границях, бо там їх більше потрібно. А подумайте хвилю, як би в краю підняла ся яка заверюха, коли-ж би Вам поміч ся від жовнірів ваших прибула? Чи-ж не було би часом за пізно? А Вам самим, не привченим до бою тай не узброєним, годі біді й нещастю операти ся. Бо тільки вправа в оружу та розумний провід додає сили, хоч і малій громаді. Таких то малих силوک стільки, скільки єй наших і міст 1000-людних, а буде в нас супокій і порядок. Бо ми Русини найбільше потребуємо спокою, аби натішити ся теперішньою свободою, аби доходити дальших прав своїх, аби працювати над просвітою народу й аби великим і всестороннім потребам нашого краю зарадити правною, конституційною дорогою. Як будемо мати вироблену свою силу, народню сторожу, аж тоді буде честь руському імені й станеть ся справедливість правним бажанням, які нині ще висгавлені на варугу противників. Тому отже, Братя Русини, міщани й селяни, взиваємо Вас:

¹⁾ Підчеркнене в тексті.

в'яжіть ся в народну сторожу, в руську сторожу; бо Вам, як Русинам, правно належить ся команда руська¹⁾.

„Жнива й інші господарські праці були тою перешкодою, яка не дозволяла нам взивати Вас доси. Та тепер — по роботах, коли вже знайдемо час, щоби виправляти ся також для своєї оборони й коли розходять ся вістки, що деякі неспокійні люди хотіли би викликати в краю якусь бурю, спішіть як найскорше затагнути ся до народної сторожі, — й не дайте ся відвести обманцям, що ріжними позорами й неправими способами старають ся відстрашити Вас від заведення сеї нашої руської сили, а потім кажуть, що тут нема Русинів і що нашим селянам все одно, хто ними проводить; бо самі вони ані хочуть ані вміють думати про себе. Не вірте-ж тому, хто відводив би Вас від руської сторожі; той хоче тільки Вашої безсильности тай дальшої неволі нашого народу. Покажіть світові, що живуть іще Русини, готові все боронити свою народність на своїй землі, що хочуть тримати зі своїм конституційним Цісарем, що бажають супокою й потрафлять удержати порядок і послух для законів у своїм руськім краю.

„Віднесіть ся до уряду вашого округу, аби визначив Вам комісарів до запису тої народної сторожі, а Окружна Рада постараєть ся для кожної громади о доброго учителя оружних вправ.

„Всі закони, що відносять ся до народної сторожі, а також руська команда, будуть Вам всюди діслані й оголошені. Горніть ся тільки живо до народного діла, а Бог всемогучий нехай Вам помагає.

Разом з отсею відозвою, як зазначили ми вище, повіслала Гол. Р. Рада ще спеціальну інструкцію, яка подавала вже ближні вказівки й ради дотично самого організованя.

„Послаємо Вам відозву до народа в справі заведеня народної сторожі — писала в інструкції сій згадана Рада до своїх філій на провінції і провінціальних діячів²⁾. — Поручаємо сю для народу нашого дуже важну справу знаній нам уже Вашій ревности. Попирайте її могутчою акцією Вашої Народної Ради й поучуйте міщан тай селян, аби горнули ся численно до утвореня тої сили й оборони нашої. Зі всіх сторіа доходять до нас вісти, що декотрі люди неспокійні і готовлять якесь забуренє

¹⁾ Підчеркинене в тексті.

²⁾ Письми до исторій зъ 1848 го року (Дѣло, 1890 ч. 147); також) Вѣстникъ „Народнаго Дома“. Льв. 1912. ч. 5.

в краю, зі всіх сторін домагають ся від нас ради, як би запобігти тому й охоронити нарід наш від тяжкої бурі. Правда, чуйність і сила правительства дає нам велику запоруку, що всякий неправний рух придавить; та все таки не зможе воно стримати кожного нерозумного вибуху.

„Ми бачимо тільки один певний спосіб для вдержання святого спокою, а є ним: наша народна сторожа руська. Бо нею покажемо, що ми дбаємо про наш супокій, і готові ставити опіртим, котрі хотіли би в нас неладу таї війни. Люд наш, з'організований в інституцію народної сторожи, привик би слухати своєї розумної сестриці, а та не допустила би ніколи на руській землі до такого сорому, як на мазурах в нещаснім 1846 році.

„Також і до живої справи нашої, до конечного поділу краю на руську губернію причинимо ся не мало виступом сим нашої народної сторожі, як об'явом сили до оборони наших народних і горожанських прав.

Вкінці подавала Гол. Р. Рада своїм провінціяльним філіям і діячам отєї вказівки і ради:

1) Зараз на найблизших зборах місцевої Ради виложити справу сю ясно народови, відчитати йому статут гвардії з дня 8 цвітня т. р. і запросити делегатів усіх місточок і сіл на спільні збори окружної Ради на день визначений тою деканальною Радою, яка має осідок в окружнім місті.

2) Підчас зборів сеї окружної Ради відправити торжественне богослуження, щоби Бог поблагословив тому великому народному ділові; зробити спис усіх громад, що приступлять до гвардії й вибрати з рамени тої окружної Ради комісію, яка займала би ся постійно справами народної гвардії в цілїм окрузі, зносила ся з циркулярним урядом і військовою командою, а всім громадам, які звертали-б ся до неї в справах гвардії, подавала пораду й заступала.

3) До комісії сеї добре було-б вибрати трьох людей світських, осілих в окружнім місті, і двох делегатів сільських в цілї здобути довіря сільського люду. Але передовсім треба постарати ся запросити до тої комісії як організатора нар. гвардії якого офіцера-Русина, що знає найліпше потреби такої інституції. Та коли би в цілїм окрузі жадного такого офіцера-Русина не було, то Г. Р. Р. просить донести їй, а вона у Вис. Генеральної Команди о такого організатора постараеть ся.

4) Така комісія буде у всім держати ся статута з дня 8 цвітня с. р. для нац. гвардії й поступати так, щоби сільський

народ набрав найбільшого довіря до тої блаженної інституції. Для того постараеть ся, щоби на окружних учителів післано їм самих підфіцірів Русинів, котрі би обходили ся з ним по людськи і зрозуміло — тай великими вимогами своїми не стали ся йому напрасними.

5) Мундур зразу не конче потрібний — тільки народні знаки, синє зі золотим або жовтим. Отже і прапор народний — синя хуста, з руським львом по однім боці й образом патрона громади по другім, а в горі на дереві — цісарський орел. Команда для більшости Русинів нехай буде всюди руська.

6) Про завязане, установи й поступи нац. івардії а також про потреби і всякі перешкоди Гол. Р. Рада надіеть ся докладних що-тижневих дописів з комісії кожного округу, а центральна комісія буде старати ся по змозі своїй допомогти то радою то вставленем у краєвого правительства й допилює, щоби всюди була додержана однастайність тої народної нашої івардії.

7) Рада деканальна буде повчати, аби всюди обирали старшими тільки людей розумних тай правих, і відповідно до §. 5 статута не приймали до івардії тих, що допустили ся якого нечесного діла. Також нехай усі Ради старають ся, особливо в початках, перестерігати народ перед усяким надужитєм наданої йому оборони.

*

Не зважаючи одначе на отсі зазиви, організоване руських нац. івардій поступало повільним темпом. Повільність ся супроти буйного розросту нац. івардій польських по містах і містечках головно східної частини краю у високій мірі непокоїла тогочасні руські свідомі національно круги, а в першій мірі — „Головну Руську Раду“. Тим більш, що польсько-руські відносини головно по містах східної Галичини стали з дня на день заострювати ся, а й надія на успішну поміч зі сторони місцевих властей супроти заангажованя значної частини війська поза границями краю була дуже невелика. Все те, а також і найновіші події, які саме тоді (початок жовтня) мали місце в столиці держави — у Відни (нових вибух революції, убиство міністра війни, втеча цісарського двора до Оломунца і т. д.), приневолити „Головну Руську Раду“ до нового, ще більш енергійного зазиву до руського загалу — забрати ся чим скорше до організованя руських нац. івардій на провінції, при помочи провінціальних філій „Ради“. Зазив сей, в яким дуже сильно заакцентовано сим разом національні обовязки і завдання ру-

ських нац. гвардій має дату 12 жовтня 1848 р. й опублікований в ч. 23 „Зорі Галицької“ з дня 17 жовтня т. р.

Дослівний його текст такий:

„Мир Вам Братя!

„Сумну та правдиву вістку доносимо Вам, Братя, про великі заворушення, які мали місце у Відні дня 6 сього місяця. Неспокійні й бажаючи неладу люди вивернули порядок, вняли ся до бійки — і стало ся велике нещасте: вбито міністра війни, пролито багато крови — і так страшною була ся напасть, що аж Монарх мусів уступити ся й виїхати в друге зі своєї столиці. Братя! Край наш разом з Монархом у небезпеці. Ледви покінчила ся війна з Італією, і вже почала ся друга, в сусідстві, з Мадярами, кривдниками наших Русинів й інших Словян на Угорщині. А тепер новий іще неспокій у Відні. Хто знає, чи не покличуть туди і тих жовнірів, що доси нас стерегли й тримали тут лад? Хто знає, чи така буря не завіє і в нашім краю? Тому, Братя, перестерігаємо Вас завчасу й при тім сильно напонуємо: приступайте до народної сторожі й узбройте ся скоро під кермою Ваших деканальних Рад.

„Братя міщани і селяни! В такім стані самі ми повинні вдержати на руській землі так пожаданий нам спокій і порядок; самі ми повинні стати в обороні святої нашої народности і наших конституційних прав. Бо милостивий Цісар, признаючи нам сі права, сказав, що „сі права наші віддає під оборону нашої народної сторожі“. Скажіть, хто буде шанувати наші природні і конституційні права, коли самі з поміж себе не поставимо в своїй хаті сильної виправної і все готової оборони? — Досить довго були Ви бідні, що не могли тай не вміти боронити ся. А тепер, коли Монарх дозволяє й наказує забезпечити себе на будуче від такої, як була, невої, коли Гол. Рада і Ваші деканальні Ради закликають Вас до тої народної сторожі, Ви, Братя, декуди недовіряєте тай відтягаєте ся від так спасенного діла! Глядіть, до чого се нас доведе.

„От уже одного природного права, права рідної мови у школах, де приготавлиють ся урядники й де учать ся руські діти, відмовили нашим дітям¹⁾. А як же-ж урядник у суді розсудить

¹⁾ Відозва має тут на думці, очевидно, міністерський рескрипт з дня 29 вересня 1848 р., який поручав намісникови завести у галицьких сер. школах польську мову як викладову, а руську лишав у завішенню аж до часу, доки не „видосконалить ся“.

справедливо справу вашу, коли він не навчить ся по руськи говорити й писати? Чи мають судити нас, як давнїйше, чужими мовами, нерозуміючи чоловіка таї нам незрозумілі. Братя! Право се на нашу руську мову в школах і урядах є для нас святе, конечно для справедливости, забезпечене конституцією. Коли його втратимо, коли сильно зараз не упінемо ся — і решту нам заберуть.

„Головна Рада знає отже свій обовязок і не перестав впоминати ся там, де належить, іменем Вашим о се святе право до рідної нам руської мови. Рада Народна ставить право се під оборону цілого руського народу і взиває Вас по веїх Радах, містах та громадах объявити в протестах незломну свою волю, що ніколи не відречемо ся руської мови ні в школі, ні в суді, що в нашій руській стороні домагаємо ся такого самого пошанованя для нашої руської мови, яку на Мазурах має мова польська¹⁾. Бо чужі і тепер маємо бути послїдними, хоч над інших є ми нашому Монархови вірними?

„Тому ще раз взиваємо Вас скоро і сміло приступати до гвардії, яка, коли тільки буде й усюди, не допустить в краю до забурень і не дозволить шарпати своїх народних прав.

Зазив кінчить ся словами:

„З Вами Бог, свобода і лад!

Як бачимо з наведених више зазивів, „Гол. Р. Рада“, накликаючи Русинів організувати нац. гвардії, мала на думці нац. гвардії руські.

З того огляду накликування сї були звернені в першій мірі на адресу руського міщанства у східній Галичині, бо селянські гвардії у сій часті краю вже і без того, самі собою, мусіли мати національний характер руський. Інша річ — міста. Тут, як зазначили ми вже више, інституцію нац. гвардії захопили у свої руки міщани-Поляки і міщанські гвардії прибрали відразу національний характер польський. Взиваючи отже до організованя руських нац. гвардій по містах, „Г. Р. Рада“ розуміла організованя згаданих гвардій побіч існуючих уже польських, їм — у противвагу.

До противваги сеї їй прикладала вона велику вагу.

¹⁾ Підчеркнене в тексті.

III.

Справа руських нац. гвардій і краєве правительство.

„Гол. Р. Рада“ жадає від краєвого правительства окремого дозволу на організоване руських нац. гвардій. — Відмовна відповідь гр. А. Голуховського. — Губерніяльний розпорядок в справі руських нац. гвардій в дня 8. X. 1848 р. — Письмо гр. А. Голуховського до команданта львівської гвардії полк. Р. Вибрановського. — „Гвардія бережанська, а не — польська, руська, німецька, вірменська і жидівська!“ — Становище В. Залеского. — Депутація „Г. Р. Ради“ до Відня.

Ще перед виданем відозви до руського загалу звернула ся Головна Руська Рада в справі руських нац. гвардій до краєвого правительства. Зажадала власне видання окремого дозволу на організоване таких гвардій. При тій нагоді запевнила правительство на ново про незломну вірність руського населеня Галичини династії.

На відповідь краєвого правительства в справі сій не прийшло ся Г. Р. Раді ждати довго. Не гаючись, спротивило ся воно рішучо організованю нац. гвардій на основі власне національній, отже — окремим гвардіям руським, хоч дозволяло у поодиноких громадах, де сього зажадала б більшість, команду в руській мові.

„Хоч висловлені в поданю зі 7 с. м. (вересня) ч. 157 запевнення незломної підданчої вірности руського населеня Галичини й заслугують на високе признане й хоч багато винен я дяки за се лояльне змагане також провідникам сього населеня — писав у відповіді сій провізоричний ще тоді управитель губернії гр. А. Голуховський — то все таки ніяк не можу згодити ся на організоване руської нац. гвардії, тому що не маю до сього законної повновласти. — Нема одначе ніякої перешкоди, щоби кожної хвилі на бажане нац. гвардії, однаково — міської чи сільської, коли тільки забажає сього більшість дотичного відділу, ввести команду в руській мові¹⁾).

Тим часом одначе відозва Г. Р. Ради почала робити своє діло — і до львівської губернії а також до поодиноких окружних урядів на провінції стали чим раз частійше приходити заяви від поодиноких громад, що побіч гвардій польських бажають з'організованя також нац. гвардій руських. Се й дало привід до нового виступу в сій справі А. Голуховського, тим разом

¹⁾ Gazeta Narodowa, 1848 № 139.

у формі губерніяльного розпорядку до управителів усіх 19 округів Галичини, в яким старається опрокинути правність сих бажань, згл. виказати їх безправність. Текст сього розпорядку у дослівнім перекладі такий:

„Вп. Пане!

„І до губерніяльної президії і до окружних урядів внесено просьби, в яких декілька громад виявило бажане з'організувати побіч польських також і гвардії руські.

„Щоби запобігти сього рода хибному розумінню річи й дати Вам змогу одностайно пояснювати сторонам, які в справі сій могли-б зголошувати ся (сам я вже декілька разів був змушений до сього), приневедений я заявити, що зі становища права тутешньо-краєві адміністраційні влади не можуть признати нац. і гвардії ні польської, ні руської.

„На основі § 2. статуту з'обов'язані належати до нац. і гвардії всі, з застереженням певних виїмків, що відносять ся до богатих горожан держави, без огляду на рідницю віроісповідання й рідницю народности. Нац. і гвардія в Галичині не може отже називати ся инакше, коли-б хотіли назвати її, як тільки нац. і гвардія „галицька“, яка на підставі статута буде віддана команді одного заіменованого для сього команданта у Львові.

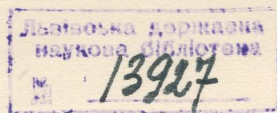
„Що тикається уmundурованя й узброєня нац. і гвардії, то про се говорять загальні приписи в §§ 27—30. На підставі-ж § 28. вільно носити на мундурі краски краю.

„Що-ж тикається мови, в якій має бути команда, а також докладнішого означеня мундурів, то для сього не подає статут ніякої норми. Порішене отже сих питань має полишити ся, узявляючи засаду повного необмеження, добровільному порозумінню між собою поодиноких корпусів нац. і гвардії, т. зн. волі, виявленій більшістю голосів, передовсім коли існуюча в певнім місці і гвардія становить інституцію віддільної громади, якої адміністраційна рада має на підставі §§ 9 і 10. статуту виключне право рішати, з виїмком справи самої команди, про всі потреби відділу, як пр. уmundуроване й узброєне.

„Проте поручаю Вам горячо з найбільшою рішучістю заострити підвладним собі урядникам наказ, щоби вони ані безпосередно ані посередно не впливали на постанови дотично мундуrowих відзнак і дотично мови, в якій має бути команда поодиноких відділів нац. і гвардії, бо кожді того рода постанови мають бути полишені виключно добровільному порозумінню між собою дотичних членів, — бо кожний того рода вплив, хочби

22.936

в найліпшій намірі, подасть тільки часописам бажану нагоду клеветати на бюрократію¹⁾).

Розпорядок сей має дату 8 жовтня 1848 р. Рівночасно з розсилкою цього розпорядку управителям округів післяв копію його Голуховський також командантові львівської нац. гвардії полк. Р. Вибрановському (який незабаром став командантом гвардії цілого краю), долучаючи до того ще отсю записку:

„Вп. П. Полковнику!

„В додатку долучаю П. Полковникови відпис розпорядку, виданого окружним урядом, яким окружним управителям поручаю, щоби поодиноким громадам, які домагають ся з'організована окремої руської гвардії, при відповідній нагоді пояснювали, що краєві власти, операючи ся на існуючий провізоричний статут, не можуть признавати різниці між гвардією польською і руською й що всі нац. гвардії, які повстають по поодиноких громадах, будуть мусіли на підставі цього статута підлягати команді головного команданта у Львові. Маю надію, що ся урядова заява причинить ся значно до успокоєня умів й усунення побоювань, які викликали ходячі від якогось часу вісти про творене руських гвардій в округах жовківських і золочівських.

„Зробіть, Вп. П. Полковнику, з повідомлення цього при нагоді властивий ужиток і прийміть запевнене високого поважання й пошани, з якими остатю... і т. д.²⁾

Таке було становище дотично окремих руських нац. гвардій краевого правительства.

„Закон про національні гвардії постановляє — специзував його ще яснійше управитель округа бережанського у своїй відповіді місцевому гр. к. деканови з дня 13. X. 1848 р. на його проєкт з'організувати руську нац. гвардію в Бережанах — що вони (гвардії) не можуть ділити ся по віроісповіданням і національностям, а тільки можуть організувати ся по громадам. Може отже бути гвардія бережанська, рогатинська, бобрецька, але не може бути гвардії певної народности, бо в таким разі в Бережанах повстало би п'ять гвардій: польська, руська, німецька вірменська і жидівська. Всі мешканці Бережан можуть з'організувати одну гвардію з гербом міста. Управа гвардії, офіцери, вибирають ся більшістю голосів і самі Русини винні приписати собі вину, що не вступили громадно до гвардії, бо могли рішати про устрій гвардії, вибирати офіцерів і добити ся своїх

¹⁾ Gazeta Powszechna, 1848 № 36.

²⁾ ibid.

прав. Між тим вступило їх мало. Кілька побіч себе існуючих гвардій — кінчила ся відповідь — викликали-б конфлікти і замішання¹⁾.

Не зважаючи одначе на отсе зовсім ясно виповіджене становище краєвого правительства, Г. Р. Рада звернула ся до нього в справі сій незабаром по раз другий.

Нагоду до сього дало заіменоване нового губернатора для Галичини — В. Залевського. Отже по номінації з'явила ся в нього дня 29 жовтня депутація Г. Р. Ради з привітом і бажанем від Русинів — і при сій нагоді члени депутації побіч інших справ порушили на ново справу окремих руських гвардій. Та становище, яке в справі сій заняв новий губернатор, не ріжнило ся нічим від становища дотеперішного провізоричного управителя губернії, А. Голуховського. У відповіді депутації він заявив коротко, що „запровадженю народної гвардії по руських селах і містах, на правній підставі, цілком не противить ся“²⁾, — значить, не противить ся організованю гвардій не руських, як таких, але по руських селах і містах, очевидно — там, де не було ще взагалі ніяких гвардій.

Вкінці, коли справа окремих руських нац. гвардій не була полагоджена по бажаню Г. Р. Ради — у Львові, звернула ся вона зі справою сею до Відня. Коли дозволу на окремі руські гвардії відмовило правительство краєве, попросила Г. Р. Рада о такий дозвіл правительство центральне, а передовсім — корону.

Зробила се спеціальна депутація, яку Г. Р. Рада вислала була з кінцем жовтня 1848 р. до цісаря Фердинанда — у відповідь на цісарський маніфест до австрійських народів з дня 16 жовтня т. р. Депутація ся, яка складала ся з обох заступників голови Г. Р. Ради, а до якої у Кромєрижи прилучило ся ще декількох руських парламентарних послів з Галичини, мала запевнити цісаря про вірність руського народу до його особи і предложити при сій нагоді руські бажання і просьби. В тій цілі й була вона принята цісарем на спеціальній авдієнції дня 6 листопада т. р. Між бажаннями, які згадана депутація предложила тодіж цісарєви від імени руського народу в Галичині, друге місце — на першім стояв постулат поділу Галичини! —

¹⁾ Вѣстникъ Народного Дома, 1909 ч. 7—8 ст. 125.

²⁾ Зоря Галицка, 1848 ч. 25 ст. 105.

займала власне справа руських національних гвардій, докладніше — просьба о дозвіл організувати такі гвардії¹⁾.

Відповідь цісаря депутації була така:

„Тішити Мене, що чую вираз давно відомого Мені привчання до Моєї особи й у сім тяжкім часі знов справдженого патріотичного способу думання руського народу. Бажана, які знаходяться в Адресі, візьму собі до серця й накажу Мойому Міністерству їх скорі і, скільки можливо, бажанням сим вдовольнюче виконане“²⁾.

З окремим меморіалом в справі руських гвардій звернулася депутація тодіж і до міністра вн. спр., до якого компетенції належала інституція нац. гвардій³⁾.

IV.

Справа руських нац. гвардій і Поляки.

Руські нац. гвардії і львівська польська преса: — *Gazeta Powszechna*; — *Gazeta Narodowa*. — „Пересторога“ Руського Собору. — „Заспокоєне“ Г. Р. Ради. — Руські нац. гвардії і *Rada Narodowa*: — внесене Вісневського; — дискусія; — відкинене внесення.

Негативно — а навіть ворожо — поставилися до руських нац. гвардій також Поляки.

Становище таке заняла передовсім львівська польська преса. „Зоря Галицька“ — писала в передовій статті дня 12 жовтня 1848 р. *Gazeta Powszechna*⁴⁾ — містить в однім з останніх своїх чисел відозву Головної народної Ради до „*Rusynów*“⁵⁾, щоби вступали до національної гвардії, — але кажу „щоби вступали“, тільки, щоби формували гвардію руську. Звертаємо увагу Головної народної Ради на се, що закон, на який ся архієпископальна Рада відкликається, забороняє формувати двоякі гвардії — в кождім краю може істнувати один корпус гвардії. Сю засаду потвердив також Сойм у Відни. Звертаємо — по друге — увагу, що під національною гвардією не розуміється гвардії плеємінної або гвардії народности чи родової, бо в такім разі мусіли-б ми мати гвардії польську,

¹⁾ Зоря Галицька, 1848 чч. 27, 30—31; також Др. К. Студинський, Кореспонденція Якова Головацького в літах 1835—1849. Ст. 300—302.

²⁾ *ibid.* ³⁾ *ibid.*

⁴⁾ *Gazeta Powszechna*, 1848 № 34.

⁵⁾ *sic!* — курячі лапки в оригіналі!

жидівську, німецьку, назурську, а навіть чеську (бо більша частина урядників — Чехи), але під гвардією національною розуміється узброєне всякого люду, який мешкає в одному краю. Коли цього Головна народна Рада не розуміє, то нехай пригадає собі, що в мові для неї більш зрозумілій, се-б то по німецьки, називають „Volkswehr“. А що цього „Зоря Галицька“ не розуміє, можемо твердити сміло, коли в ч. 20 по кількох хулах на Т. Вішньовського відзивається так:... (тут наводить *Gazeta* кілька виривків зі статі „Зорі Г.“, в якій накликається організувати руські нац. гвардії, отже: що цісар дозволив організувати нац. гвардію, що Поляки зараз вхопили ся за сей дозвіл і з'організували собі гвардію, „а ми Русини не творим ся гвардію“, що ціс. правительство дозволяє руську муштру (а то де? — питає *Gazeta*), що можна тимчасово узброювати ся довгими, некутими палицями, піками, косами на шторц, аби тільки завчасу добре уложити ся, а палиним оружжєм і шаблями помагало би військо і т. д. Хто-ж не зрозуміє — кличе *Gazeta Powszechna* — чого „Зоря Галицька“ хоче, коли прочитає в тім самім числі: „є тут в нашім краю, на нашій рідній руській землі, горстка¹⁾ таких Поляків, що хотять Польщі в давних границях (яка зухвала претенсія! — додає іронічно *Gazeta*), є такі вороголюбники, які думають в короткім часі нарушити спокій в нашім краю. Тому народові руський будь приготований! будь бачний! формуї сторожу народну т. є руську гвардію, аби перешкодити польському бунтові й йому оперти ся“. Звертаємо увагу правительства на те — пише далше *Gazeta Powszechna* — що Головна Рада каже Русинам узброювати ся до домової, внутрішньої¹⁾ війни, бо всі відозви і всі писання в „Зорі Галицькій“ дишуть ненавистю до одної частини люду в Галичині, яку „Зоря“ називає Ляхами, а у відозві в справі гвардій кажуть зброїти ся на противників і ворогів, яких показують майже пальцем. — Обовязком нашим і правительства є формувати гвардію, одначе обовязком є також запобігати приготуванню до домової війни. Здається нам, що найліпше запобігнеть ся сьому, коли адміністраційні Ради²⁾ підіпруть народ у формованню гвардій, а не дозволять мати вплив підбурюванню таких Головних Рад... Віримо — кінчить цито-

¹⁾ підчеркнене *Gazet*-и.

²⁾ адміністраційні Ради існуючих нац. гвардій.

вану статтю *Gazeta* — у добродушність нашого народу по селах... але знаємо також, як легко народ сей дасть ся підвести, як легко представити йому небезпеку, якої нема — як то зробило правительство в 1846 р.⁴

Рік 46-тий пригадали руські нац. івардії також другій львівській польській часописі, орґанови „*Rad-i Narodow-oj*“ — „*Gazet-i Narodow-ij*“. Страх її перед згаданими івардіями був такий великий, що в 142 ч. візвала вона формально польський загал до самооборонного поготівля — загрозивши передтим отверто австрійським урядникам у краю, що за евентуальний найменший пролив польської крови відповідати-муть власними головами...

„Навчені кривавим і страшним досвідом у 1846 р. — писала у передовиці „*Gazeta Narodowa*“ з дня 16 жовтня 1848 р. н. в. „Позір!“¹⁾ — знаємо, скільки маємо числити на опіку нинішніх краєвих властей урядників, яких по нинішній день конституційній системі ще не виполошив і подивив над нами, як тих яструбів, що чекають догідної хвилі, щоби кинути ся на наше жите і майно, так як у сім памятнім в нашій історії році.

„Від давна ся огидна австрійська бюрократія, що лишила ся з давного систему, готовить нам через підбурювання хлопів, Русинів і своїх жолдаків, що день і ніч пильнують наших кровів, сицилійську вечірню.

„Тепер одначе, коли габсбурьська камарля поставила все на ставку, коли о шляхотні груди наших братів Угрів і Віденців розбили ся в части її ради, а цілий світ пізнав уже всі її коварства з цілю привернути назад в австрійській державі давний династичний абсолютизм, будьмо завчасу переконані і приготовані, що ся нікчемна камарля розпустить узди всім від давна приготованим і підбурюваним язвам посвареної суспільности в кожній провінції австрійської держави, щоби сама могла спасти ся від очевидної заглади.

„Знаєде вона і в нашім краю від давна приготовані й старанно нагромаджені свої ради не тільки узброєного жолдацтва, але між Русинами і хлопством, збаламученим проти всяким оборонцям конституційних свобод. Уже викликує вона через послушний розказам її орґан усякої ненависти, „Зорю Галицьку“, з'оружені сили, морди й різню супроти нас. Бо пише отсей пе-

¹⁾ *Gazeta Narodowa*, 1848 № 142.

кольної сили дневник: „можна тимчасово узброювати ся довгими хоч неокутими палицями, палками, косами (розуміється коса повинна бути набита на шторц), аби тільки завчасу добре уложити ся, а пальним оружжєм і шаблями помагало би війско“... Святоюрський собор покликав на начальника з'оруженої сили руських хлопів якогось Барусевича, поручника з полку Парми, який від військової команди дістав дозвіл обняти повірений собі провід.

„Знаємо вже, що урядники підбуржують і бунтують своїм коварством наших хлопів проти нас. Ладьмо ся також до відпору, помножуючи, завязуючи й узброюючи всюди яким будь оружжєм наші гвардії й усі наші сили, скуплені й скріплені відповідною організацією.

„А поки що заявляємо, що коли австрійські влади, призначені боронити наше житє і маєтки, не мають змоги або не хочуть виконати супроти нашого краю сих найсвятійших обов'язків, то нехай уступлять і відуть зараз геть, а ми в такім разі пографимо сами собі поради. Коли-ж одначе лишать ся на своїх місцях, а виставлять наше безпеченство на непевне і цілий край на жертву коварств камарилі й усяких сторонників давного систему, то заявляємо торжественно, що за найменший денебудь у краю пролив крови наших братів відповідати-муть власними головами.

„Що небудь може стати ся — повторяємо — ладьмо ся, братя, до відпору. Позір як найбільший на всі маневри, еволюції й рухи всякого рода ворогів нашого краю!

Так приняла поклики „Г. Р. Ради“ і „Зорі Галицької“ організувати окремі руські нац. гвардії у Галичині сучасна польська преса у столиці.

Та на сїм одначе не кінець.

Рівночасно з польською пресою з нагоди покликів „Г. Р. Ради“ і „Зорі Галицької“ вдарив у великий дзвін тривоги та кож т. зв. „Руський Собор“ — політична організація псевдо-Русинів, покликала до житя Поляками в цілі параліжованя діяльности „Г. Р. Ради“. Маємо на думці „Пересторогу“, яку згаданий „Собор“ у дн. 15 і 16 жовтня 1848 р. розліпив був по улицах Львова, а в якій обвинувачував „Г. Р. Раду“ і „Зорю Галицьку“ у тім, що підбуржують народ до розбоїв і різні... Коли-ж одначе у відповідь на „Пересторогу“ Г. Р. Рада розліпила по Львові зі свого боку „Заспокоєне“,

в якім обвинувачення „Собору“ назвала „безстыдною брехнею“, „Заспокоєне“ се невідома рука зараз поздирала¹⁾...

Вкінці в справі руських нац. гвардій забрала голос центральна польська політична організація у Галичині — „Rada Narodowa“.

На засіданню дня 24 жовтня 1848 р. член „Rad-и“ Вісневський поставив внесенє, щоби „R. N.“ видала до своїх філій у тих округах, де починають формувати ся руські гвардії, відозву, щоби філії візвали усі польські гвардії не противити ся сьому формованю й уникати всяких конфліктів. Предложив навіть готовий проєкт такої відозви.

Внесенє се й дало почин цікавій дискусії на „Rad-і“ над справою руських гвардій.

Вирадї зараз на самім вступі внесеню такому спротивив ся рішучо від імени виділу Рібенбауер. Не зважаючи одначе на се, Вісневський став мотивувати його. Отже не має наміру внесенєм сим улекшати формованє руських гвардій або їх санкціонувати, бо в дійсности вони не існують. Бажає навіть, щоби полк. Вибрановський спротивив ся урядово формованю таких гвардій. Хочє одначе візвати польські гвардії, щоби зберігли відповідний такт, аби не приходило до ніяких сцисій і подражнень. Тим способом, казав, два племена скорше зіллють ся в одно й зникне всяка ненависть і підозріня.

Спротивив ся внесеню П. Васілевський. Се було-б санкціонованє нецїляного кроку. Зрештою коли приймаємо один народ, тоді повинна бути тільки одна гвардія.

За внесенєм заявив ся кс. Давидович. Перед кількома днями був у нього руський священник і заявив йому, що, аби уникнути усіх сцисій, найкраще не противити ся формованю руських гвардій. Нехай Поляки вступають до таких гвардій, нехай приймають їх відзнаки — а тим способом переможуть відразу до існуючої гвардії і здобудуть собі довіре.

На Давидовичу й вичерпала ся листа сторонників внесеня Вісневського. Всі дальші бесїдники заявили ся проти внесеня.

І так Срочинський противить ся внесеню, бо статут знає тільки одну національну гвардію. Сі-ж гвардії не є національні, але святоюрські — жадає отже лїтально здержати їх

¹⁾ Зоря Галицка, 1848 ч. 24, ст. 100—101.

формоване. Нищити фізично руські гвардії не радить, бо з опору вирости б іще сильніші.

Проти внесення заявляє ся також Волянський, бо узброюванє хлопів не є формованєм гвардії і грозить небезпечкою. Нілким способом не можна дозволити на дальший розвій сього, але візвати правительство запобігти сьому.

Противить ся внесеню Вісневського і дальший бесідник — Фрідберт, бо знає з досвіду, що се не гвардії руські в душі руської народности, але ватаги (bandy) хлопів, узброювані в тім самім душі, що й у 1846 р. (оплески!), без ніякої організації чи иншого укладу.

Проти окремих руських гвардій виступив дуже різко також К. Ценілевич. Навязуючи до слів кс. Давидовича, говорив: І в мене був руський священник, може й той самий, і тими самими словами мав мене, одначе я знаю ся давно на облуді, на сзутизмі. Святоюрці, нечестиві реакційні знаряди, бачучи, що простою дорогою добудуть дуже мало, вдають ся до нас з облудою, а до темного люду з брехнею (оплески!). Одначе не даймо манити себе розмовами, бо святоюрці хочуть нас тільки страшити. Ми не можемо дозволити на формованє окремих гвардій, на яких чолі стають священники, бо в такім разі повинні-б мати ми що парохія иншу гвардію, гуцульську, бойківську, жидівську, німецьку і Бог знає, які ще инші. Статут одначе знає тільки одну гвардію — краєву. Тому мусимо жадати, аби правительство спротивило ся формованю всяких инших гвардій.

По Ценілевичу забирало голос іще декілька дальших бесідників (Рібенбагер й ин.) — усі, як зазначає коротко протокол зі сього засіданя „Rad-и“, в подібнім душі.

В кінці внесенє Вісневського піддано під голосованє. За внесенєм заявили ся тільки сам внескодавець і кс. Давидович, проти внесеня — всі инші¹⁾.

Таким чином внесенє упало.

¹⁾ Gazeta Powszechna, 1848 № 44; Gazeta Narodowa, 1848 №№ 150—151.

V.

Проби організованя руських нац. ґвардій по містах.

Посвяченя хоругов для руських нац. ґвардій в Стрию і Жовкві. — Заходи організувати руську нац. ґвардію в Станиславові. — Руська нац. ґвардія в Бережанах: — становище бережанського старости; — становище команданта бережанської військової залоги бар. ф. Сетеллі; — приготування до посвяченя хоругви і перешкоди; — бережанські „шварцгелбери“; — посвячене; — запис до ґвардії; — афера поручника Прешля; — дещо про хоругву. — Руська нац. ґвардія в Тернополі: — змагання тернопільської „Руської Ради“ завести руську команду в терноп. ґвардії мійській; — спротивлене Поляків; — „Руська Рада“ приступає до організованя нац. ґвардії руської; — справа хоругви; — лист о. П. Лозинського зі Львова; — приготування до посвяченя хоругви; — несподівана халепка; — посвячене; — складки на хоругву. — Заходи організувати руську нац. ґвардію у Львові. — Зміна становища кр. правительства?

Знаємо вже, як поставило ся до справи руських нац. ґвардій краще правительство. Покликаючи ся на §. 8 організаційного статута, який заряджував організоване нац. ґвардій після громад, воно спротивило ся рішучо організованю нац. ґвардій по національностям — отже й окремим нац. ґвардіям руським.

Та становище отсе кращого правительства, о скільки входили в гру сільські громади східної части краю (а також ті мійські, де руський елемент мав чисельну перевагу), мало значіне тільки формальне. Руський національний характер згаданих громад вже тим самим рішав про такий же національний характер з'організованих у них нац. ґвардій — і руські нац. ґвардії по таких громадах, не зважаючи на згадане вище спротивлене кр. правительства, таки могли істнувати й дійсно істнували. Та практичного значіння набирало отсе становище, коли ходило о ті громади, де переважав елемент польський і де були з'організовані нац. ґвардії польські, де одначе новажна меншість становили також Русини. Були се майже всі міста і місточка східної Галичини. Меншостям отсим й була відібрана завдяки сьому становищу можливість організувати свої власні нац. ґвардії, а всякі проби, роблені в сїм напрямі, набирали тим самим характеру нелеґальности.

Не зважаючи одначе на се, проби організувати руські нац. ґвардії по містах були таки зроблені — хоч пробамі тільки й остали.

Найраньші заходи організувати окрему руську нац. гвардію — ще перед видансн наказу краєвим правительством — бачимо в Стрию.

„Дня 3 серпня с. р. (1848) — читаємо допись у „Зорі Галицькій“ зі Стрия — відбули ся в Стрию численні збори Русинів; кожда майже громада вислала на сї збори кількох заступників. Ціль сих зборів була: уложити до конституційного Сейму просьбу о полагоджене конечних потреб руського народу, завязати Окружну Руську Раду і посвятити хоругву для народної гвардії, розумієть ся, руської, яка має завязати ся.

„Вже о пів до десятої години з рана того-ж дня — пише дальше кореспондент — вистріли з моздїрів, доконані чесними горожанами міста Стрия, візвали прибулих зі сїл на збори Русинів на Службу Божу до парохіальної церкви, куди для піднесеня свята прибула також частинна військової залоги. Свято се почало ся посвяченем руської хоругви перед церквою в присутности народа і війська, а доконав його Всч. декан Янович.

По скінченім акті посвячення, серед співу „З нами Бог“ і серед гуку моздїрів і сальв військової залоги удав ся зібраний народ до церкви, де місцевий парох привитав його короткою промовою. Відправила ся торжественна Служба Божа — по євангелію мав гарну науку декан Шведзїцкий. Найбільш торжественним частям Служби Божої вторували вистріли з моздїрів і рушниць військової залоги. Потім наступило „мноґолїте“ для цїсаря Фердинанда.

„По скінченім набоженстві мав наш учений свщ. Данкевич перед церквою з уставленої в сїм цілі мовниці мову по народу — найкрасшу, яку ми коли чули. Говорив про руську народність і про ціль зборів. Усіх порушив до живого, не виймаючи й військової залоги, що — зложена з руських дітвй стрийського округа — розуміла рідне слово ліпше, як кожде инше. Видно було, як не одному жовнірови крутили ся слёзи в очах. По відспіваню народного гимну „Мир Австрії“, посвячену хоругву віддано на сховок військовій залогі. В її імени подякував за довіре командуючий капітан — і серед окликів „нехай живе цїсар!“ удала ся військова залога, з хоругвою на чолі, яку ніс капраль в товаристві одного селянина, прибраного в руські краски, через місто до команданта залоги, де хоругву прийнято зі всіми військовими почестями.

„Один дух — кінчить кореспондент свій опис — оживляв усіх і втішно було видіти, як серця війська і селян не пе-

рестали взаїмно себе розуміти. „Ми з вами, ми все будемо з вами!“ — кликнула військова залога до сих руських зборів.

Хоругва, про яку мова, виконана була в руських національних красках. На одній її стороні був представлений золотий лев, який спинав ся на скалу, на другій — надія в постаті дівчини. На верху держака засаджений був маленький австрійський орел з мосяжу¹⁾.

Короткий опис стрийських зборів і посвячення хоругви подає також орґан „Rad-ni Narodow-oї“ — „Gazeta Narodowa“. Головну увагу звернено в описі сїм на мову одного з духовних промовців, а також на поведене підчас сеї мови деяких місцевих окружних урядників. „Один священник, що мав промову — пише згадана часопись — пояснив народови, що руський рід такий сильний — як лев, а рознятий орел (натяк, очевидно, на хоругву) пильнує як стоголовий арґус, щоби ворони (Поляки) очий львови не видовбали“.. Підчас сеї мови, а спеціально „при кожній киненій згаланим промовцем на Полаків клеветі“, згадані урядники „на ціле горло верещали візати“ — що кореспондента найбільше гніває. За те й наводить він винуватців поіменно (були се: калькулянт Резек, канцеляїст Ельяс й офіціал з фервальтерії Бем)²⁾.

Такі були народини руської нац. гвардії в столиці Підгір'я.

Того самого місяця (серпня), тільки два тижні пізнійше, відбуло ся посвячене хоругви з подібною цілю також у другім місті Галичини, в північній її полосі, у Жовкві.

Коротку вістку про сей акт подає „Зоря Галицька“ в числі з дня 22 серпня 1848 р. Згадавши найнерше про торжественну богослужбу, яка мала місце дня 18 серпня т. р. з нагоди закінчення війни Австрії в Італії в Успенській церкві у Львові, згадана часопись пише дальше таке: „Подібне набоженство відправило ся також в понеділок, т. є. 14 с. м., в Жовкві як в церкві ОО. Чина Св. В. В. так і в латинським костелі. При сїм посвячено в церкві хоругву для руської гвардії, яка має завести ся. На одній стороні тої руської хоругви представлений св. Володимир Великий, а на другій — австрійський орел з руським львом³⁾.

Вкінці з місяця серпня маємо вістку до заходи орґаніз-

¹⁾ Зоря Галицька, 1848 ч. 14.

²⁾ Gazeta Narodowa 1848 № 91.

³⁾ Зоря Галицька, 1848 ч. 15.

вати руську нац. гвардію ще в однім місті сх. Галичини — у Станиславові.

„Втора — читаємо у „Gazet-і Powszechn-ій“ кореспонденцію зі Станиславова, датовану дня 30 серпня 1848 р.¹⁾ — мали відбувати ся тут вибори старшини для німецько-руської гвардії, одначе як чути, товариші без зброї посварившись, розійшли ся. О скільки нам відомо, мають вступати (до згаданої гвардії) тільки самі чорно-жовті урядники, такі як Жулавський, концептовий практикант Блонський, Вольфрат, Чепіль — окружні писарі й багато інших гідних представників німецько-руської народности. Капеляном сеї гвардії має бути знаний з московських симпатій тутешній декан Шанковський.

Чи одначе руські гвардії в сих містах були дійсно з'організовані, не відомо на певно. В кождім разі не були з'організовані відразу (зазначають се виразно цитовані дописи), — а й пізнійше нема ніяких слів їх існування. Правдоподібно, з'організоване їх перепинив наказ кр. правительства, який і був виданий незабаром після отсих перших заходів.

Вже після видання згаданого наказу стала організувати ся руська нац. гвардія в Бережанах.

Та організованю її спротивило ся тепер рішучо в першій мірі місцеве староство — письмом, якого текст подали ми вже висше. Не помогла нічого особиста інтервенція в справі сій у старости представників місцевої „Руської Ради“, оо. Лежогубського і Павликова. „Після закона — заявив їм староста ще раз — знає тільки гвардію місцеву, яка, щоби уникнути незгоди і роз'ятрення умів, не має називати ся ні польською, ані руською“²⁾. Не сиділи безчинно і місцеві Поляки. Коли про намір організувати в Бережанах руську нац. гвардію довідала ся бережанська „Rada Narodowa“, вислала зараз до начальника округу депутацію з представленням нелегальности такого вчинку і з осторогою перед можливим порушенням ізза сього навіть публичного супокою. У тій самій справі звернула ся до староства також господарська Рада місцевої нац. гвардії польської. Обом їм староста відповів, що наміру такого не похваляє — з причин, про які була вже мова висше³⁾.

Не зважаючи одначе на спротивлене староства, бережан-

1) Gazeta Powszechna, 1848 № 2.

2) Вѣстникъ „Народного Дома“, 1909 чч. 7—8.

3) Gazeta Narodowa, 1848 № 145.

ська „Руська Рада“ постановила приступити таки до організованя руської нац. гвардії у Бережанах — при підпертю військового команданта Бережан, підполковника бар. ф. Сетеллі. Першим кроком у виконаню сеї постанови повинно було бути торжественне посвячене гвардійської хоругви, яке й мало місце дня 16 жовтня, не зважаючи на намагання старости — ще в останній хвилі перешкодити сьому. Хід сього акту описує у кореспонденції з Бережан „Gazeta Powszechna“ так:

„Нині підчас ярмарку — читаємо там¹⁾ — відбуло ся посвячене руської хоругви (жовтий лев на голубім поли), не зважаючи на заказ зі сторони старости. Руські священники разом з тутешньою шварцфельберією, на чолі якої стоять: підполковник Сетеллі, камеральраг Каспар²⁾, акцизний комісар Шашкевич³⁾, австрійські екс-офіцери п. п. Рибаш і Фельзенбері, а навіть і п. Лішка, проф. гімназії, — постановили сформувати руську гвардію, а існуючу нац. гвардію в очах народу обезчестити. В тій цілі справили хоругву, а коли формоване руської гвардії староста просто наказав, не знали що з хоругвою сею зробити. По довгих дебатах в „Руській Раді“ ухвалили, щоби хоругву сю підчас ярмарку посвятити й віддати її військовій заложі. Нині рано — читаємо далше — пороблено всі приготування до уставилення вітваря коло циркулу, військо ходило в параді по місті і товни цікавих спішили на площу коло циркулу. В тім на розказ п. старости, виданий на просьбу депутації, в тій цілі до нього висланої, запрятаю в одній хвилі всі ті приготування й занесено їх до руської церкви. Бурмистр і секційний комісар, вислані, аби вдержати супокій й запобігти публичному обходови, на дармо намагали ся виконати се поручене, бо зібрані тут руські священники не хотіли прийняти письма, виданого з циркулу, а підполковник Сетеллі, неначе-б хотів кенкувати собі з заказу старости, казав виступити залозі й підчас цілого богослуження, правленого в ринку, давати сальви з карабінів, а по скінченій комедії казав сховати хоругву до офіцирської стражниці при гауптвасі. В мові, відчитаній при сій нагоді одним із руських священників⁴⁾, чули ми між ин. ві-

¹⁾ Gazeta Powszechna, 1848 № 38.

²⁾ = Каспарек.

³⁾ = Шушкевич.

⁴⁾ Був се о. Е. Грозович з Нісуптор (Вѣстникъ „Нар. Дома“, 1909 ч. 7—8). Текст його мови знаходить ся між паперами бережанської „Руської Ради“ в бібліотеці „Нар. Дому“ у Львові.

дозву до руського народу, щоби під сею хоругвою лучив ся на перший зазив священників в одну громаду проти ворогів (яких?). Згадано торжественно про побратане руського льва з австрійським орлом, виславлювано чини руського народу (які?) й тим подібні нісенітниці¹⁾.

По посвяченю хоругви й віднесеню її на головну військову стражницю відбули ся тамже записи до новоорганізованої гвардії; пристунило відразу 30 міщан. Про се повідомила ще тогож дня бережанська „Руська Рада“ „Головну Руську Раду“ у Львові²⁾.

Та не ціла військова залога Бережан віднесла ся до ново-організованої руської нац. гвардії прихильно. Знайшли ся між нею деякі одиниці (в офіцерських кругах), які не тільки що зі згаданою інституцією не симпатизували, але поставили ся до неї просто ворожо — а навіть се своє вороже становище не завагали ся заманіфестувати чинно. Масмо на думці власне поступок поручника Прешля, жертвою якого й впала посвячена що йно хоругва бережанської руської гвардії.

„Ганьбляче поступованє команданта бережанської залоги підполковника Сетеллі — пише цитований уже нами бережанський кореспондент „Gazet-i Powszechn-oj“ під дн. 25 жовтня 1848 р.³⁾ — описане в моїм попереднім листі, обурило деяких австрійських офіцерів. Поручник Прешль, бачучи у прийнятю руської хоругви для бережанської залоги ганьбу і для полку зневагу, перенятий гнівом й правістю своїх засад, порував хоругву отсю на стражниці, за котрий то вчинок, доконаний підчас інспекції поручника Бардінера, його разом з ним арештовано й мав бути по давній системі *brevi manu* засуджений на касацію й вязницю у твердні. Одначе — кінчить кореспондент — вдало ся йому з вязниці втікти, а підполковник Сетеллі et comp. казять ся зі злосги, що жертва вивинула ся від їх пімсти⁴⁾.

Вкінці кілька слів про саму хоругву. Краска хоругви — темно синя; на одній її стороні бачимо золотого льва, друга — порожня. Над хоругвою — маленький австрійський орел. У державу хоругви — 17 посріблюваних цвяшків з такими на-

¹⁾ Пор. також опис у „Gazet-i Narodow-ij“, 1848 № 145.

²⁾ Див. *Gazeta Narodowa*, 1848 № 145; також Вїстникъ „Народного Дома“, 1909 чч. 7—8.

³⁾ *Gazeta Powszechna*, 1848 № 46.

⁴⁾ Слїди вчинку Прешля видні зов їм виразно на долученій фотограф. знімці хоругви бережанської руської гвардії.

писами (місцями з похибками, очевидно з тої причини, що ритовник зле відчитав письмо):

Баронъ Сеттеле
Дов. ген. Гамерштайнъ
Въ имя Тройцы св.
Метроп. М. Левицкій
Маіоръ Парфанъичъ (м. б.
Парфанович)
Гйжа Фельзенбергъ
Іер. Офлъ Павликовъ
Єппъ Г. Яхимовичъ
Іер. Вас. Литинскій
Знам. Нар. Гал. (Івардіи?) 1848.
Фердинандъ І.

Іер. Іак. Половій
Іер. Пт. Бобовчакъ
Іер. Сат. Лежогунскій
Іер. Офлъ Джулинскій

Іер. Одръ Роговскій (ся напис справді виглядає так: Соговасій, але відомо, що в Курянах коло Бережан був парох Теодор Роговскій, похований там коло церкви).

Г. Андр. Шушкевич¹⁾.

Коштувала хоругва коло 120 зр. і суму сю позичив бережанський „Руській Раді“ Фельзенберті. На сплаченє сього довгу розписала була згадана Рада складку, яка одначе по день 3 цвітня 1849 р. принесла тільки 46 зр. Того-ж дня звернула Рада Фельзенбертові 54 зр. 20 кр. По розв'язаню галицьких івардій (10. І, 1849) хоругву сю хотіла бережанська „Руська Рада“ відпродати баталіонові руських гірських стрільців і з такою пропозицією звернув ся був навігъ Павликів до Куземського у листі з дн. 19 червня 1849 р.²⁾ Та згаданий баталіон хоругви власної не одержав — і хоругва б. бережанської руської івардії лишилася таки в Бережанах³⁾.

Була проба організувати руську нац. івардію також у столиці Поділя — в Тернополі.

Акцію в сій справі підняв голова тернопільської Окружної Ради тернопільський парох о. М. Білинський зараз по одержанню відозви Гол. Р. Ради з дня 20 вересня 1848 р. Перший етап її — се змагання його завести в існуючій уже івардії мійській (польській) команду руську через ірєміяльне приступленє до івардії міщан-Русинів. Та змагання сі зустрінули ся зі сторони згаданої івардії відразу з рішучим спротивленєм. Зібраним до впису руським міщанам заявили, що в Тернополі руської ко-

¹⁾ Наниси подані в порядку з гори від орла в низ.

²⁾ Вѣстникъ „Народного Дома“, 1909 чч. 7—9.

³⁾ Хоругва ся зберігаєть ся нині в бережанській мійській церкві, в т. зв. „скарбі“. Фот. знімка з неї — див. Табл. І.

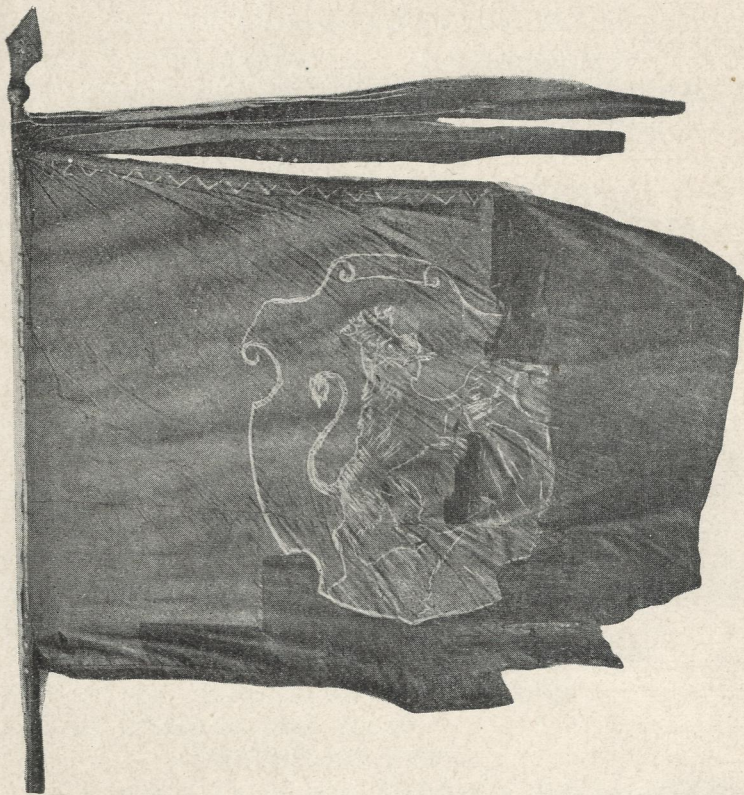

Табл. I.

Хоругва руської нац. гвардії в Бережанах.
(1848—1849)

манди не може бути, щоби не було роздвоєня і що статут вимагає, щоби в місті була одна гвардія. Не годилися на заведене руської команди навіть в такому разі, коли-б число гвардійців - Русинів показалося більшим, як число Поляків — хоч мова команди залежала власне від більшості самих гвардійців. „Команда заведена вже (себто польська) — заявила голові тернопільської Ради комісія, зібрана для справи сеї з рани мійської гвардії — має лишитися, а зрештою — сю точку спору нехай рішить губернія...¹⁾).

Побачивши, що руської команди в існуючій гвардії мійській завести не вдасться, рішила місцева Руська Рада приступити до організування міщан-Русинів зовсім окремо — в нац. гвардію руську.

Першим кроком в сій напрямі мало бути справлене хоругви й торжественне посвячене її. В тій цілі вислано до Львова спеціальну місію (зложену з одного священника, одного селянина й одного світського інтелігента), яка мала зайняти ся замовленням такої хоругви й виробленням дозволу на її посвячене (в еп. Яхимовича й військової Генеральної Команди). Одно й друге виконала місія, як слід, при чім не малу прислугу зробив їй сотрудник одної з львівських церков, о. П. Лозинський. Він і мав допилювати остаточного виконання хоругви, а також зайняти ся доставленням її на час до Тернополя.

Дня 30 падолиста о. П. Лозинський мав уже хоругву готову і — заки подав її на пошту — вислав до о. М. Білинського до Тернополя таке письмо:

„Всечеснійший Отче!

„По умові і на візване Всечесного отця Івана Балтаровича (здається, члена згаданої висше місії) відсилаю на адресу Вашої Всечесности зроблену хоругву для хороброї Тернопільської гвардії. Як виглядає і чи сподобається, побачите й осудите самі. Що коштує, показує слідуєчий рахунок:

1. маляр	20 р. — кр.
2. за держак столяр	1 „ — „
3. мосязник за орла, галку й окуте на долішнім кінці й шрубку на середині	9 „ — „
4. 15 гвоздиків срібних позолочених	6 „ — „
5. френзлі шихові довкруги хоругви	5 „ 48 „

¹⁾ Причинки до історії з 1848-го року (Д'яло, 1890 № 147): письмо о. Білинського до Гол. Р. Ради в дн. 4 жовтня 1848 р.

6. мора 4 лікті по 2 р. разом	8 р. — кр.
7. золотий гальон коло образу з обох сторін	7 „ 10 „
8. стяжка, френзлі при ній і золотий шнур з кутасами по залученім рахунку П. Kirsznера	53 „ — „
9. футерал з церати підшитий перкалем	1 „ — „
10. скриночка	1 „ — „
11. тасьма до вязання стяжки	— „ 01 „
12. шовк і робота	2 „ — „
разом	
	114 р. 59 кр.

„На той видаток зложено разом з завдатком п. Кіршинерови й заплаатою маляреви 100 р. ср.; треба доложити ще 14 р. і 59 кр. ср. Се я тимчасом заплатив, а рахунок Кіршнера з додатком належності долучаю тому, аби бачили ціну предметів, спроваджених з Відня.

А дальше:

„Хоругву сю, готову вже, мав я нагоду вчорайшого дня презентувати Його Ексцеленції П. Командуючому генералови Баронові Гамерштайнові, освободителеви нашому від тероризму польського. Його Ексцеленція прийняла те презентоване дуже мило й дозволила власноуєтно в присутности П. Підполковника Рукштуль, щоби один із 15-ти гвоздів вбито в хоругву сю при посвяченню в Їх імені, оглядали її, похвалили, що добре так, що на хоругві герб і патрон руський а на верху держака орел цісарський, бо тим самим народ руський дає пізнати, що хоче тримати ся свого Цісаря. Є се тим самим перша руська хоругва вільних Русинів, якої дотикала ся рука так високої і так достойної особи й тому надію ся, що коли-б чим небудь ті, що робили її, й не догодили, то вже ізза того одного стане вона для тернопільських Русинів предметом дуже важним. І вносив би я, коли-б се Вашій Всечесности й прочим братам видавало ся добрим, щоби згадати про се в мові при посвяченню а Його і Її Ексцеленції (бо й Пані генералова Гамерштайн з генераловою Фогель оглядали й мали її в руках і на вбите в імені Їх гвоздів дозволили, а П. Командуюча генералова Гамерштайн навіть питали ся, чи буду присутним при посвяченню, щоби тернопільцям виявити з тої нагоди Їх вдоволене) донести через тамошну т. є тернопільську ц. к. Війскову команду про велику вагу, яку тернопільський Округ і ївардія до того привязує й для себе за велику честь вважає, а при сій нагоді описати пошану, яка в серцях Русинів має місце для так Достойного Війск Галицьких Вождя.

Саме посвячене визначено на день 5-го грудня. На свято се запросив голова тернопільської Окружної Ради всіх священників і громади цілого округу ще два тижні наперед, обіжником з дня 22 надоліста. Тим самим обіжником візав також духовенство деканів тернопільського, збаражського, теребовельського й скалатського на окружний синод на день 4-го грудня. Таким чином з'їзд Русинів з округу в Тернополі мав тривати два дні, 4 і 5 грудня, і то не тільки священників але і громад, бо священники мали візвати до Тернополя війтів, депутатів і кількох селян з кожної громади вже на 4-го грудня.

В обіжнику о. Білинський звиває духовенство дуже горячо, щоби прибуло на ті два дні до Тернополя. „Надіємося — пише він — що кождий священник, зваживши святість свого обов'язку, певно прибуде... маючи на меті добро й славу свого народу“ і тим докаже, що „в них одна думка й одно серце“. Далше повідомляє, що в Тернополі буде збирати ся добровільні жертви від громад і священників на справлену хоругву. Вкінці просить, щоби приїздяючи до Тернополя, привіз кождий зі собою священничу одіж, найкращу, яку має, „бо ві второк рано, т. є 5 грудня, хоругва буде посвячувати ся при торжественній богослужбі, при якій маємо показати величавість нашого обряду“.

Розуміється, що накликування отєї не лишили ся без успіху. На день 4-го грудня з'їхало ся до Тернополя велике число священників і народу — незважаючи на кількадевну слоту і зли дороги.

Та в останній хвилі, зовсім несподівано, вийшла халепка. Спрошено людей з цілого циркулу, священники позабирали зі собою світлі ризи — а деліжанс хоругви не привіз!... Згрижений о. Білинський, не маючи вже надії, щоби хоругва наспіла на час, зібрав людей на раду. Рада ввадила, щоби народ, який мешкає близше Тернополя, роз'їздив ся. Так і стало ся.

Між тим пізно у вечер, о год. 8-ій, хоругва таки надійшла — оказією... разом з листом о. П. Лозинського, який вияснював причини опізнення. Посвячене супроти того, розуміється, відбуло ся дня 5-го грудня, хоч багатьох з тих, що прибули були на нього, вже не було у Тернополі.

Про все те оповідає о. М. Білинський в обіжнику тернопільської Окружної Ради з дня 20 грудня 1848 р., написанім до міщан і селян в окрузі. В обіжнику сім (уложенім по руськи але польськими буквами) порушено кілька справ; та найширше

оповідасть ся там власне про посвяченє хоругви тернопільської руської івардії. Наводимо дотичний уступ в цілости:

„Відомо Вам певне всім, що дня 5-го сього місяця т. є ві второк по Введеню Пр. Богор. посвячено в Тернополі торжественно хоругву з нашими руськими відзнаками. Дуже багато громад, сіл і міст, напевно до двох тисяч людей, були присутні на сїм святї — другий раз стільки народу було-б певно, коли-б не перешкодили: одно — слота і зла дорога під теперішню пору, з причини яких з деяких громад, особливо віддалених дальше від Тернополя, люди не прибули зовсім, друге — не зайшов той випадок, що хоругва наша, мимо терміну визначеного нам зі Львова, на понедїлок, на який скликали ми вже людей, до Тернополя делїжансом, як нам обіцяно, не надійшла.

„Тодї, прибувши до Тернополя, самі помучені, скликали ми людей на раду й повідомили їх про сей випадок, не знаючи самі причини перешкоди, із за якої не привезено хоругви на термін — й рішили, аби люди, бодай сї, що мешкають близше Тернополя, розїхали ся до дому... Так також і стало ся — майже третина людей, які зібрали ся вже в Тернополї, зараз на ніч розїхала ся до домів а заразом, по дорозі, і решті людей, які ще йшли до Тернополя, дали знати, що хоругва зі Львова ще не надійшла, і тим способом багато народу завернуло до дому. Тимчасом в понедїлок о год. 8-ій в ночі хоругва прийшла приватною оказією, чого ніяким чином не могли ми сподівати ся, бо виразно писали нам зі Львова, що пришлють поштовим делїжансом. А причина, чому хоругви не прислано нам делїжансом, була, як вичитали ми в листу привезеного тогож понедїлка, та, що хоругва наша, аби не ушкодити її, була опакowana в довгій деревляній паці — а на делїжанс такого довгого пакунку не могли прийняти, бо не міг помістити ся.

„Рано ві второк оглянувши хоругву й побачивши, що багато ще народа лишило ся в Тернополї, а дехто навіть іще надїжджав, на бажанє осталих у Тернополї людей й по спільній нараді, постановили ми, не зважаючи на те, що багато народу попередного дня розїхало ся, посвятити того дня хоругву. Та знаючи попередного дня, що хоругва не надійшла, й не поробили ми ніякого приготування до богослуження і ві второк рано були приготуванням так заняті, що не можливо навіть було нам повідомити про се народ, бодай в околиці Тернополя. Оттак завівшись разом з нашим чесним народом, з жалем мусїли ми дивити ся, що на памятлих і дорогих нам сїм святї був при-

сутний народ ледви з половини сіл, які належать до тернопільського округу. Певні одначе, що народ, який не був присутний на сім святі, цікавий довідати ся бодай, як свято се відбуло ся, загадали ми про се всі громади поінформувати письменно.

Дальше йде опис самого посвячення:

„Ві второк рано о год. 10-тій після трьох вистрілів з гармат на знак, що наше богослуженне почало ся, зібрали ся громади разом зі священниками й достойними гістьми в мійській церкві. Звідси більш як 30 священників, одіті в світлу церковну одіж, разом з громадами, процесією і брацтвом, при асистенції війська, удали ся, співаючи в поході своїм пісню Пророка „Сь нами Богъ, разумѣйте азыцы й покаряйте ся, яко сь нами Богъ“, на площу перед магістратом, де для відправи приготоване було шатро. Прибувши там, застали ми військо все в параді й вистроєне в порядку — військова музика заграла пісню „Боже сохрани намъ кесара нашего Фердинанда“, а по вложенню нашої хоругви, яка винесена була з церкви закритою, на столі до сього приготуванім, почало ся богослуженне, підчас котрого всі священники разом з хором співали, військо з ручного оружя стріляло, а по кождім вистрілі відповідали три рази з гармат. По скінченню богослуження, на яким поруч громад, міщан, священників, війська й їх начальників були присутні сам Всечеснійший п. Староста Окружний, урядники циркулярні і магістрацькі, а також багато достойних гостей, головний священник посвячував хоругву нашу звичайною молитвою. Зараз по посвяченню наступила церемонія прибиття хоругви до держака п'ятнадцятьма срібними, позолочуваними, призначеними для сього гвоздями — в таким порядку:

1. Перший гвіздъ пробив Всечесний декан тернопільський в Імя Тройці Святої, бо наш руський народ привик кожде добре діло починати з Богом.

2. Другий гвіздъ пробив в Імя Цісаря нашого Фердинанда на знак вірности нашого руського Народу для нашого Найяснійшого Монарха Вп. наш Староста тернопільський.

3. Третій гвіздъ в Імя Цісаревої і Монархині нашої прибила Ви. Старостина тернопільська.

4. Четвертий — в Імя Вп. Стадіона бувшого нашого губернатора а теперішнього міністра — урядник з фєрвальтерії.

5. В Імя нашого теперішнього губернатора Ви. Залєско́го — комісар циркулярний В. Ондєрек.

6. На честь нашого Командуючого генерала Вп. Гаммерштайна — Вп. обершт.

7. На честь Вп. дружини і генералової Гаммерштайнової — Вп. п. старостина.

8. В Імя нашого Митрополита Примаса Михайла — Вс. священник.

9. На честь Преосв. нашого Епископа Григорія предсідателя Головної Руської Ради — Вс. священник.

10. На честь нашого Вп. Старости Тернопільського Моша — Вп. ассесор маїстрату Літинський.

11. На честь Генерала Тернопільського Сувана — Вп. майор.

12. На честь нашого предсідателя Руської Ради Тернопільської Вс. декана Білинського — Вп. урядник маїстрату Чубатий.

13. На честь Вп. Елячіча генерала словянського — Вп. поручник Половіна.

14. На честь усім Слов'янам.

15. В Імя всіх Русинів.

Останні два гвозді вбивав вїт зї села.

„По вбїтї кожного гвоздя співав цілий присутній при сїм народ „Многая літа“, вїйско стріляно з ручного оружа, на що відповідали вистрілами з гармат а музика гарненько пригравала.

„По закінченю сеї церемонії підїс пов. тернопільський міщанин Вацик хоругву нашу в гору. Народ увесь закликав одним голосом „Нехай живуть Русьни“ і з радістю приглядався сїй своїй хоругві, на якій з одної сторони представлений був золотий лев, з другої — С. Володимир, князь руський, перший, що завів віру християнську на нашій руській землі. На верху держака є золочений двоголовий Цісарський Орел на знак вірности руського народу Найясвїйшому нашому Монархови і Цісарєви. Хоругва ся прикрашена понад се шовковою шарфою зі щиро-золотими френзлями, які спровадили ми вміне аж з Відня за ціну 50 фл. СМ. — кошти-ж усї за привіз і справлене сеї хоругви виносять разом до 160 фл. СМ.

„Зараз по показаню сеї хоругви народови виступив на проповідницю Всч. священник Дембровицький і звідтам мав гарну промову до Народу про заведенє народної сторожі, про її обовязки вдержати супокій і порядок в нашім краю, а також про обовязок її бути вірною Найясн. Цісарєви нашому. По за-

кінченню сеї науки загремів іще раз голос усього присутного там народу „нехай живе наш Монарх!“ — і в сю хвилю виступив всеч. міщанин з хоругвою нашою разом з Народом перед військо. Війско, побачивши, що народ наш зближаєть ся до нього з хоругвою, закликало радісно „Гура!“. Народ наш відповів „Гура! Нехай живе наш Монарх!“ Тут заявили ми війську, що народ наш хоче оставати вірним Монархови, хоче вдержувати суцокій і тримати разом з війском, а на доказ довіря й прихильности до війська народ наш загадав хоругву свою повірити тимчасово військовій сторожі. Війско з радістю заявило, що вволить волі народній і взаємно берігти-ме прихильність до народа. Зараз на розказ начальника військо устало ся в відділи, вдарили в барабан, міщанин наш виступив з хоругвою наперед і все військо разом з народом вдало ся за хоругвою на головну стражницю, де прибули також і каноніри з гарматами — і хоругву нашу заховано під військову сторожу. Народ наш, утвердившись тим способом з братами своїми військовими у взаємній прихильности і вірности для Монарха, втішений розійшов ся в суцокую — і так закінчили ми наше свято¹⁾.

При кінці обіжника поданий поіменний спис жертв на хоругву від 41 громад і 22 поодиноких людей. Разом до дн. 20 грудня зібрано на сю ціль 109 зр. і 36 кр. з чого на громади припадає 69 зр. і 36 кр., на священників й інших 40 зр. Тому одначе, що видатки, звязані зі справленем хоругви, винесли разом 160 зр., бракувало ще коло 50 зр., які Окружна Рада звиває зложити.

Вкінці — заходи організувати руську нац. гвардію у столиці краю, у Львові.

„Довідуємо ся — пише у кореспонденції зі Львова „Gazeta Narodowa“ вже дня 23 серпня 1848 р.²⁾ — що формуєть ся тут нова гвардія; закладають її німецькі урядники і вже більш чим 100 вписало ся до неї. Гвардія отся мати-ме команду німецьку, а буде називати ся руською. Пани єї — пише дальше згадана часопись — самі собі копають гріб. Дуже тішило-б нас, коли-б отсей чорно-жовтий помисл був переведений у житє, бо лекше увільнити ся від нариву, коли цілий вилізе на верх“. Як відомо одначе, організованю такої гвардії спротивило ся незабаром краєве правительство, а й розрухи і збомбардованє Львова дня 1—2 падолиста 1848 р. підкосили взагалі існуванє нац. гвардії у столиці.

¹⁾ Ів. Б. Л.-й, Зъ матеріялѡвъ до исторіи 1848 року (Дѣло, 1892, чч. 164—165).

²⁾ Gazeta Narodowa, 1848 № 98.

Не зважаючи одначе на се — а може користаючи власне з розбросня львівської гвардії польської — львівські Русини підняли на ново заходи коло з'організовання руської нац. гвардії у Львові. В тій цілі їй удала ся була до „Головної Руської Ради“ спеціальна депутація львівських руських міщан і була принята нею на засіданню дня 17 падолиста 1848 р.¹⁾ Заходи сі одначе не увінчали ся успіхом — і руська гвардія у столиці краю не була з'організована.

*

Стільки про проби організовання руських нац. гвардій по містах сх. Галичини.

Та розділ отсей був би неповний, коли-б ми не звернули ще уваги на один факт, який вимагає вияснення. Факт сей, се — зовсім різні становища, які супроти руських гвардій заняли два галицькі старости, бережанський і тернопільський, становища, які зазначили вони дуже різко власне підчас посвячення хоругв згаданих гвардій в Бережанах і Тернополі. Бо коли посвячено хоругви руської гвардії в Бережанах староста бережанський не тільки спротивив ся, але навіть пробував перешкодити сьому в останній хвилі фізично (розібране готового вже вістаря!), то — навпаки — староста тернопільський не тільки що не ставив посвяченню хоругви руської гвардії в Тернополі ніяких перепон, але взяв навіть у святі сім особисто участь, вбиваючи в держак хоругви в імени цесаря почесний гвіздь. Становище таке старости тернопільського тим більш звертає на себе увагу, що ще недавно, півгора місяця перед тим, власне заступник його, комісар Півонкий, зібраним у Тернополі селянам у відповідь на їх жаданє організувати по селах руські гвардії звертав увагу, що закон дозволяє тільки одну гвардію, громадську²⁾.

Загадка одначе перестане бути нею, коли скажемо, що посвяченє хоругви тернопільської руської гвардії було зовсім легальне і що дозвіл на сей акт одержала тернопільська „Руська Рада“ не від старости місцевого, а від — губернії у Львові. Довідуємо ся про се з письма о. П. Лозинського до голови згаданої „Ради“, яке прийшло разом з хоругвою дня 4 грудня. „Відповідно до Вашого бараня — пише він дня 3. XII. —

¹⁾ Зоря Галицка, 1848 ч. 28.

²⁾ Gazeta Narodowa, 1848 № 152.

був я в Президії довідати ся про дозвіл на посвячене. Пояснили мені, що п. Губернатор тому тільки звернув ся з запитанем до циркулу, що не знав, якої то хоругви мало бути посвячене. Коли-ж довідав ся, то в сій хвилі вислав дозвіл до п. Старости — отже не можете мати вже ніякої перешкоди¹⁾.

Та як пояснити оту наглу зміну становища супроти руських гвардій краєвого правительства?

Не помилимо ся, здасть ся, коли зміну сю запишемо на рахунок успіху відомої інтервенції „Головної Руської Ради“ у Відні з початком місяця падолиста 1848 р., інтервенції — побіч инших — власне у справі заборони краєвими властями нац. гвардій руських. Принайменш хронологія одного й другого надає пояснюваню такому багато правдоподібности.

Та яка-б не була причина згаданої зміни у відношеню до руських гвардій краєвого правительства, самій справі се користи реальної вже не принесло. Річ у тім, що дні життя інституції нац. гвардії у Галичині взагалі були вже почислені — і незабаром закінчила вона недовге своє існування зовсім.

VI.

Яворівська гвардія.

Формоване. — Відзнаки. — Узброєне. — Хоругва. — Яворівський гвардонець у Перемишлі. — Посвячене хоругви. — Присяга. — Стражниця. — Муштра. — Заняття гвардії. — „Військова честь“ гвардійців. — Похорон товариша. — Число і склад гвардії. — Додаткова присяга. — Щоденне жите гвардійців.

Крім описаних що йно проб організования руських нац. гвардій по містах, гвардій — з огляду на їх спеціальний характер національний — нелегальних, були організовані ще такі гвардії також під фірмою громад, отже — легально. Мало се місце власне по тих громадах східн. Галичини, де чисельну більшість становив елемент руський, де отже й гвардія, з'організована на підставі § 8. Організаційного Статута як загально-громадська, мусіла вже ipso facto прийняти на вні національний характер руський. До громад таких у східн. часті краю належали в першій мірі, розумієть ся, громади сільські, — і про руські гвардії сільські говоримо докладнійше у розділі VII-ім нашої статі. Отсей розділ присвячуємо описови нац. гвардії мі-

¹⁾ Дѣло, 1892, ч. 164.

ста Яворова — одинокого міста, в яким чисельна перевага знайшла ся власне за Русинами, якого отже ґвардія мала на зверх національний характер руський.

Перші заходи організувати нац. ґвардію в Яворові припадають на серпень 1848 р. В місяці сім покликано до життя місцеву філію „Головної Руської Ради“ у Львові, яка й заняла ся зараз організуванем місцевої нац. ґвардії. Вправді організованю сьому пробували робити перепони місцеві Поляки, та діла се не зупинило. Щоби забезпечити собі свободу ділання, яворівські руські міщани вислали депутацію до команданта Галичини, ґен. бар. Гаммерштайна, який не тільки апробував їх намірний вчинок, але ще й обіцяв їм оборону в потребі.

„Тоді (яворівські) Русини — пише у своїх споминах про яворівську ґвардію анонімний автор-сучасник (Й. Лозинський)¹⁾ — приступили вже сміло до діла. Списали всіх, що зголосили ся до ґвардії, повибирали з поміж себе з таких, що служили у війську, капралів, вахмистрів і офіцерів, а капітаном вибрали тодішнього префекта ц. к. фервальтерії Мосера. Як відзнаку носили бляшані левки на козацьких шапках або на кашкетах і синьо-жовті винувати на них. Як оружє носили шаблі, а діставали їх на фервальтерії, або привозив їх зі Львова бл. п. крил. Григорій Гинилевич за гроші, зібрані зі складок, — або самі собі покупили. Насили також карабіни, котрі відібрали поліціянтам. Справили собі також хоругву; на її темно-синій шовковій паволоці з'ображений золотий лев, як спинає ся на скалу. Са хоругва ще й нині (1885 р.) зберігаєть ся в городській церкві в Яворові²⁾.

„Тоді — пише згаданий автор-сучасник дальше — др. Гинилевич (він був в тім часі приходником в Шклі і душею цілого руху в Яворівщині), вислав одного ґвардійця, міщанина Ів. Гмитрасевича до Перемишля по випечатану роту присяги для ґвардії. Коли той ґвардієць з левком на шапці і з шаблею при боці появив ся в Перемишлі, звернув на себе увагу цілої людности, а як у Русинів викликав велике одушевлене, так у Поляків велике негодоване. Колиж той ґвардієць повернув з тою ротою присяги, зараз на другий день др. Гинилевич відправив

¹⁾ Руска ґвардія в Яворові. Споминка в 1848 року (Д'яло, 1885 ч. 127). Відкрите апошму в Ів. Б. Л.-й, З матеріалів до історії 1848 року (Д'яло, 1892 ч. 164).

²⁾ Нині хоругва б. яворівської нац. ґвардії зберігаєть ся в музею Т-ва „Просвіти“ у Львові. Фот. знімка з неї — див. Табл. II.

Табл. II.

Хоругва національної гвардії в Яворові.

(1848—1849)

у Яворові торжественну службу Божу в асистії чотирьох священників і вісьмох питомців та співаків з Перемишля, що прибули сюди і виголосив відповідну мову. По службі Божій др. Гинилевич благословив справлену хоругву, а кумами її були: Мосер, фєрвальтер і капітан івардії, пані Гельд, вдова по ц. к. капітані, і багато інших осіб з інтелігенції і міщанства. По укінченім благословеню віс хорунжий хоругву, а за ним поступала вся івардія в військовім порядку, співаючи „Мир вам братя всі приносим“ й інші пісні. Музиканти Жиди йшли передом і грали марша на переміну зі свіом. Серед ринку станула вся івардія колесом, а в середині хоругва. Др. Гинилевич відчитав роту присяги в руській мові, а всі піднесли два пальці руки. По сповненій присязі занесено хоругву назад до церкви.

„В маїстраті в одній кімнаті зроблено стражницю (Wachzimmer) і тут сходили ся івардійці для зміни варти і для різних нарад та донесень (рапортів). Тоді знов вивісили орла цісарського на маїстраті і поставили варту при мійській касі. До капітана Мосера сходила ся івардія з донесеннями (рапортами) і по прикази, а на муштру йшла на майдан на подвір'ю у пароха. Муштра відбувала ся по руськи після поученя, оповіщеного в „Зорі Галицькій“, пр.: „В право, в ліво глянь!“ „Стій!“ — „Кроком мірним, двійним ступай!“ — „Оруж в честь! на рамя! до ноги!“ і т. д.¹⁾ В марші співали: „Мир вам братя“ і „Гей козаچه в ім'я Бога“ — й інші пісні. Івардія удержувала порядок і спокій, відбувала варти, патрулювала в день і в ночі, ловила блукаючих волокитів і ворохобників, відсталяла рекрутів перше до Перемишля, а потім до Шкла, де тоді відбувала ся бранка, — окремо ворохобників, з котрих деяких, хоч були вже не молоді і жонаті, забрано до війська. Впрочім івардія дбала про свою честь військову і коли Сенько Вархоляк увійшов до канцелярії маїстратської в шанці, а асесор Гоек зняв йому шапку і положив на столі, він назад заложив собі її, кажучи до асесора: — „Не смієте того робити, бо я тепер при шаблі і в службі!“ І асесор уже більше не противив ся тому. Коли котрий івардієць помер, то хоронено його по військовому, кладено на домовині шапку з левком і шаблю, а вся івардія в порядку військовім проводила покійного аж до місця вічного спочинку.

¹⁾ Повний текст івардійської муштри в руській мові див. Додатки № 2—3.

„Число яворівської гвардії зросло більше як до 300 мужа і творило дві компанії, з котрих перша під командою капітана Мосера, а капітаном другої вибрано Сим. Муссаковского, учителя головної школи. Гвардія росла дуже скоро, бо і передміщани, а вкінці й Поляки приступили до неї, так що кожного тижня раз або два треба було відбирати від нововписаних присягу. Тоді приїздив др. Гинилевич зі Шкла, а на знак, даний звоном, збирали ся гвардійці на майдані на подвір'ю парохіяльним, йшли в порядку до церкви, виносили свою хоругву і співаючи свої пісні, йшли через ринок аж до магістрату. Тут в одній просторій кімнаті др. Гинилевич читав ново-приступаючим роту присяги, а вони при розвиненій хоругві підносили два пальці до гори. По присязі відношено хоругву з військовою парадом назад до церкви.

„Гвардія яворівська набула вже була такого значіння, що навіть приходило письмо з циркулу (k. k. Kreisamt), чи не міг би з один відділ тої гвардії пійти на залогу до Перемишля, — але до того не прийшло. Коли збомбардовано Львів і зачало волочити ся багато утікачів, треба було більше з'оружених гвардійців, а що не було на стільки оружя, то забивано коси просто на кісята, і гвардійці, як косиніри, ловили всіх волокитів, відбирали їм оружжя і відводили їх до Перемишля. Туди відводили і тих, котрих виповило військо у Шклі і відставило до Яворова. Як треба було часом сходити ся ненадійно, то били на звінниці у великий звін і тоді зараз збігали ся гвардійці.

„Впрочім гвардія вела жите безжурне, веселе і гуляще. На те дуже нарікали жінки гвардійців, бо гвардійці марнували багато гроша на річи непотрібні, забавляли ся по шинках, марно тратили час, а роботи не пильнували, — хоч майже всі були ремісниками, — і коли-б ся гвардія була потривала довше, було-б зруйнувало ся багато родин.

„На щасте була вона, як і всі інші гвардії, проклямацією бар. Гаммерштайна з дня 10 січня 1849 р., котрою поставлено Галичину у военний стан, розв'язана, а тоді всі гвардійці мусли зложити оружжя і віддати військовій власті.

„Так закінчила — кінчить автор свої спомини — яворівська гвардія своє славне п'ятимісячне жите!

VII.

Сільські гвардії.

Спеціальне значінє сільських гвардій у Галичині. — Інструкція губери. в дня 21 цвітня 1848 р. — Повільне темпо організована сільських гвардій. — З чиеї вини? — Акція Окружних Руських Рад. — Результат.

Вкінци — гвардії сільські.

Як відомо, §. 9-тий організаційного статута дозволяв організувати нац. гвардії також по селах — тих, яких населене числило більше як 1000 душ.

Дозвіл отсей мав у Галичині спеціальне значінє.

Як звісно, у боротьбі з польськими революційними змаганнями в нашім краю місцеве правительство звертало ся все за помічю до місцевого селянства і поміч сю — що важнійше — знаходило завсїди, однаково — в селі східньо-галицькім, руськім, чи західньо-галицькім, польськім. Галицький селянин, по характеру своїм улюблений і консервативний, був для правительства з тої рації цінним союзником — і з'організоване його під фірмою нац. гвардій могло для правительствених чинників бути річю тільки бажаною і пожаданою.

Та не менше значінє мав дозвіл організувати нац. гвардії по селах також для Русинів. При чисельній перевазі елементу польського по містах східньої Галичини, при забороні побічійських гвардій польських організувати такіж гвардії руські — східньо-галицькі гвардії сільські були майже одинокими гвардіями національно чисто руськими, хоч й організованими під фірмами громад. Се останнє й було причиною того, що при організованю їх представники правительства і представники Русинів зустрінули ся разом — хоч мотиви діланя одних і других не були ідентичні, а деінде (по містах) стояли вони, як бачили ми висше, із за гвардій проти себе навіть ворожо.

Організованє сільських гвардій у Галичині почало ся безпосередно після опублікованя в краю організаційного статута, що мало місце, як відомо, тільки в другій половині цвітня 1848 р.

Почало його перше правительство.

Зараз по одержаню згаданого статута приступають деякі старости до виконаня його постанов, отже — до організованя

нац. гвардій по селах, які мали вимагати статуту число населення. Відповідно до губ. обіжника з дня 18 цвітня визначають вони правительственних комісарів, які мали зайняти ся згаданим організованим, а також райони, які до кожного з них належали. В кілька днів опісля згадані комісарі й починають організаційну акцію¹).

Та не всі старости забрали ся до діла відразу. Деяким з них постанови організаційного статута видали ся невистарчаючими — спеціально власне що тикаєть ся організованя нац. гвардій по селах — і дехто вважав потрібним звернути ся в справі сій до львівської губернії ще за ближшими вказівками. Зробив се пр. староста тернопільський дня 19 цвітня 1848 р.

У відповідь на його запит видала губерні. президія дня 21 цвітня т. р. спеціальну інструкцію, якої частина, що відноситься до сільських гвардій, така²):

„З огляду на загальне зворушене а також з огляду на чим раз голосніше висказувану обаву перед близькими заворушеннями показуєть ся нагла потреба з'організувати як найскорше національну гвардію не тільки по містах, але також по тих сільських громадах, які числять понад 1000 душ.

„Хвилевий одначе брак оружа не сміє справи задержати. Перевівши перепись, дальшого організованя національної гвардії не відкладайте — тим менш аж до справленя порядного оружа, бо недостачу оружа у селян можна достаточо заступити косами.

„Взагалі ж, передовсім на рівнинах, не ставте до людей вимогів більших, як вимагає сього конечно ціль отсеї народньої оборони. Не потрібно тут ані правильного оружа, ані уніформу, ані забираючих час вирав, ані томлячої служби. Дуже одаче потрібно, щоби згадана оборона була з'організована скоро.

„Прошу Вас отже не вигадувати селянинови чи громадам ніяких в сій ціли коштів, не мучити їх злишними виравами, патрульованєм і парадми, взагалі не дозволити трактувати справу сю як жовнірську забавку. Повчіть народ, що національна гвардія — се нічо инше, як однаково в цілім краю

¹) Пр. староство станиславівське визначило комісаря для організованя гвардій по селах і район для нього уже дня 21 цвітня, а само організоване почало ся в перших днях мая (див. Записки Остермана Т. I, ст. 404 — рукоп. Бібл. Н. Т. ім. Ш. ч. 19).

²) Записки Остермана Т. I, ст. 405 (рукоп. Бібл. Н. Т. ім. Ш. у Львові, ч. 19).

з'організована громадська сторожа, а її ціль — вдержати в границях громади супокій і лад, забезпечити власність перед на-рушенням, а в кінці помагати правительству в переведеню за-раджень, які мають на цілі добро краю.

Інструкція отся, зредатована як відповідь на запит старо-сти тернопільського, розіслана одначе рівночасно також усім иншим, й була програмою, по якій організували ся сільські гвар-дії в нашім краю.

Організоване їх одначе йшло взагалі доволі пиняво. Не зважаючи на се, що чимекошче покликане до життя нац. гвар-дій сільських лежало в інтересі самого правительства і що до скорого організована згаданих гвардій закликала власне наве-дена више губерн. інструкція, організоване їх поступало по-вільним темпом — і далеко не було покінчене ще в пів року по опублікованю організаційного статута. В деяких округах, пр. жовківськім, ще у вересні не було поза окружним містом нац. гвардії ні в одній місцевості, яка числила поверх 1000 душ, і місцеве староство мусіло спеціальним циркулярем взивати (в друге) всі управи громад ділати в тім напрямі, щоби усу-нути неохоту селян до згаданої інституції¹⁾.

Не всю одначе вину за повільне темпо організовання сіль-ських гвардій можна складати на селян. В значній мірі винов-ником слабих а то й ніяких результатів на сім полі було власне само правительство — окружні старости, які, не зважаючи на інструкцію кр. президії, повели організаційну акцію по селах своїх округів доволі слабо, — або й не піднимали її зовсім.

¹⁾ Циркуляр сей такий:

№ 839.

Циркуляр до всіх управ громад.

Тому, що крім в окружнім місті не з'організувала ся національна гвардія ще ні в одній місцевості округа, яка числить понад 1000 душ, взиваєть ся всі громадські управи вдруге ділати в сім напрямі, щоби усунути неохоту селян до сеї інституції.

А що причиною відрази у селян до нац. гвардії може бути пере-довсім гвардійський уніформ, то належить їх повчити, що гвардіям до-тичних місцевостей полишаєть ся до вої, чи схочуть вони уніформу-вати ся на взір гвардії львівської, чи як инакше; не слід тільки при-ймати таких віданак, які з цілю і значінем австрійської народньої оборони не мають нічого спільного.

Жовква 6 вересня 1848.

Мартинович м. р.

(Gazeta Narodowa, 1848 № 139).

Сказати се належить передовсім про старосту тернопільського, який, хоч сам спровокував згадану висше інструкцію кр. президії, за інструкцією сею не пішов — і, подібно як у жовківщині, ще у вересні 1848 р. сільські івардії у тернопільським окрузі не були з'організовані. Що більше — організована їх домагають ся там власне самі селяни, чого доказом подане, яке внесло 24 громад до староства, а в якім просили післати на села для організованя нац. івардії окружних комісарів¹⁾.

Значно пізнійше, як з рамени правительства, почала ся акція за організованем сільських івардій з рамени „Головної Руської Ради“.

Як знаємо, перший поклик організувати нац. івардії видала згадана Рада що йно дня 20 згл. 26 вересня 1848 р. Та поклик сей, хоч і звертав головну увагу власне на організоване нац. івардій по селах, живійшій акції в сїм напрямі зі сторони Русинів не викликав майже ніякої. Нараки. Як результат його бачимо тут і там заходи організувати нац. івардії власне по містах (Бережани, Тернопіль), тих, де були з'організовані вже нац. івардії мійські (польські). Заходи сї й викликали відомий губерніяльний розпорядок проти руських івардій з дня 8. X. т. р.

Живійшу акцію в справі сільських івардій викликала що йно відозва „Головної Руської Ради“ з дня 12. X. В кілька днів по опублікованю її ми бачимо в поодиноких сторонах сх. Галичини заходи провінціяльних Руських Рад популяризувати інституцію нац. івардії власне в кругах селянських, для чого скликають вони спеціальні селянські з'їзди згл. віча (пр. в Станиславові 17. X²⁾, в Тернополі 19. X³⁾, в Калуші 23. X⁴⁾), на яких вияснюють селянам вагу нац. івардій і звивають організувати їх у себе по селах (згл. домагати ся ся сього від правительства). Та як сказано висше, провінціяльні правительственні власти (старости) до справи сеї спеціально не прикладали ся — і акція Окружних Руських Рад ральних наслідків не принесла.

Незабаром — дня 10. I. 1849 р. — нац. івардії у Галичині були розвязані зовсім.

¹⁾ Gazeta Powszechna, 1848 № 28.

²⁾ ibid. № 44.

³⁾ Gazeta Narodowa, 1848 № 152.

⁴⁾ ibid. № 154.

ДОДАТКИ.

№ 1.

STATUT

über die Organisation der Nationalgarde in dem österreichischen Kaiserstaate.

I. Abschnitt.

Zweck und allgemeine Bestimmungen.

§. 1.

Die Bestimmung der Nationalgarde des österreichischen Kaiserstaates ist: Schutz des constitutionellen Landesfürsten, Schirm der Verfassung und der Gesetze, Erhaltung der Ruhe und Ordnung im Innern, — Wahrung der Unabhängigkeit und Integrität des Gesamtstaates, sohin Abwehr jedes feindlichen Angriffes von Außen.

§. 2.

Zum activen Dienste in der Nationalgarde sind alle Staatsbürger an ihren bleibenden Wohnorten in dem Alter von dem vollendeten 19. bis zum vollstreckten 50. Jahre verpflichtet, welche nicht in die Classe der Handwerksgelesen, Dienstbothen oder jener gehören, die sich vom Tag- oder Wochenlohne erhalten.

Personen, welche das Alter von 50 Jahren überschritten, jedoch jenes von 60 Jahren noch nicht vollstreckt haben und zur activen Dienstleistung geeignet

ОУСТАВЪ

для оучрежденія Гвардіи народовой (Стражи народовой) въ Кесарствѣ Австріяцкомъ.

Отдѣленіе I.

Предмѣтъ (цѣль) и общая опредѣленія.

§. 1.

Предмѣтъ (Замѣръ) Гвардіи народовой Кесарства австріяцкаго есть: аби була обороною Монархи конституційного, зашитою конституціи и законовъ, фѣларомъ оутрипанія спокою и порядку въ краю, захователемъ неподлеглости и цѣлости цѣлого Ппанства (Монархіи) а затимъ отвращеніемъ (опоромъ) каждого нападу неприятелскаго въ мѣстѣ постороннихъ.

§. 2.

До чинной служби въ Гвардіи народовой сѣть обовязанѣ всѣ мешканци (обиватели) краю въ мѣстахъ своего постоянного мешканія, отъ лѣтъ 19 вѣку сповна, до оукѣнченныхъ лѣтъ 50, котормъ пеналежать до кляси челяди ремеслничой, слугъ, албо тихъ, що въ заробку денного албо тижиного живутъ

Особомъ, котормъ лѣтъ 50. вѣку прожили, а засъ лѣтъ 60 сповна еще неосягнули, и до чинной служби сѣть оупособлени, дозволяется волне вступленіе до

sind, ist der freiwillige Eintritt in die Nationalgarde gestattet.

§. 3.

Die akademischen Legionen und bewaffneten Bürger-Corps bilgen integrire Theile der Nationalgarde unter demselben Ober-Commando.

In Beziehung auf die Organisation der ersteren und die Art des definitiven Ueberganges in die Nationalgarde der letzteren, werden besondere Bestimmungen erfolgen.

§. 4.

Von der Verpflichtung zur activen Dienstleistung der Nationalgarde sind enthoben:

- a) die Geistlichen aller Confessionen;
- b) das Linien-Militär und die zum activen Dienste einberufene Landwehr;
- c) alle besoldeten Finanz- und Sicherheitswachen ohne Unterschied, ob sie im Dienste des Staates oder einer Gemeinde stehen;
- d) Personen, welche wegen ihrer körperlichen Beschaffenheit oder Gesundheitszustandes zum Gardedienste nicht geeignet sind.

§. 5.

Ausgeschlossen von dem Dienste in der Nationalgarde sind jene, welche wegen einer entehrenden Handlung bestraft wurden.

Гвардіи народовой.

§. 3.

Множество собраное Всеучительное (Легіи академическіе) и збройніи Корпуси міщанскіе составляютъ часть Гвардіи народовой подъ однимъ и тимъ самимъ доводствомъ начелнимъ.

Отноительно оучрежденія Легіи и способу правдиваго переходу корпусовъ градскихъ до Гвардіи народовой, выдадутся позніи особніе постановленія.

§. 4.

Оуволненіѣ суть отъ обовязку чинной служби въ Гвардіи народовой.

- a) Духовнѣ (Священники) всѣхъ визнаній;
- b) Войско лѣнїове и мілѣція обороны краіовой, (Ляндвери), до чинной служби поволана.
- c) Всѣ платнѣ Стражи акцизовѣ (фѣнансовѣ) и безпеченства, безъ ружности, чи востають въ службѣ краю, или которои громади;
- d) Особи для складу натури или стану здорова служити въ Гвардіи немогучіи.

§. 5.

Виключенѣ суть отъ служби гвардіи народовой, таковѣи, которіи за безчестнѣи оучинокъ були оукаранѣ.

§. 6.

Zeitliche Befreiungen vom Dienste in der Nationalgarde, als in Fällen von Krankheit, längerer Abwesenheit, wegen Staats- oder öffentlichen Dienstes, sind dem Wirkungskreise des Nationalgarde-Verwaltungsrathes (§. 10), augenblickliche Dispensen, jenem des betroffenen Commandanten überlassen.

II. Abschnitt.

Grundlagen der Organisation und Verwaltung der Angelegenheiten der Nationalgarde.

§. 7.

Die Nationalgarde untersteht der Civil-Autorität, und zwar in der obersten Leitung dem Minister des Innern, in den Ländern dem Landeschef, den Kreishauptleuten und den Bürgermeistern oder politischen Amtsvorstehern.

§. 8.

Die Nationalgarde beruht auf der Grundlage der Gemeindeverfassung, und ist daher nach Gemeinden organisirt.

§. 9.

Vorläufig kann die Nationalgarde nur in Ortschaften, und zwar in Städten, Märkten und Dörfern mit einer Bevölkerung von mehr als 1000 Einwohnern errichtet werden.

§. 10.

In jeder Gemeinde, wo nach §. 9 die Nationalgarde ins Leben tritt, besteht für alle Ange-

§. 6.

Тимчасовіє оуволненія о служби въ Гвардіи народовой, яко то: въ припадкѣхъ хороби, довгом непритомности для служби оурядовой или публичной, належать до Ради адмѣнѣстрацѣйной Гвардіи народовой (§. 10.) моменталніи оурлявби, належать до закресу доводци надлежащего.

Отдѣленіе II.

Основанія оучрежденія и правленія справунковъ гвардіи народовой.

§. 7.

Гвардія народова подлѣжить власти цивѣльной, а именно относительно найвишого доводства Минѣстрови справъ краіовихъ, по областехъ, Настоятели Губерніи краіовой, Старостомъ циркуловимъ и Бурмѣстромъ или настоятелямъ Оурядовъ политичныхъ.

§. 8.

Гвардія народова маєт свою подставу на оуставѣ для громадъ, для того будетъ оучрежденна подлугъ громадъ.

§. 9.

Тимчасомъ запроваджена будетъ Гвардія народова, тилко въ посадахъ, а именно по мѣстахъ, мѣстечкахъ и селахъ; которыхъ людность переноситъ личбу 1000 мешканцовъ.

§. 10.

Въ каждой громадѣ, где подлугъ §. 9. гвардія народова зо-станетъ запроваджена; будетъ

legenheiten der Garde, welche nicht eigentliche Commando-Sachen sind, ein Nationalgarde-Verwaltungsrath, zu dessen Obliegenheiten insbesondere die Bildung der Nationalgarde der Stammeregister über die für den activen Dienst einzureihende Mannschaft, die Uniformirung, Rüstung und Bewaffnung gehört.

Vorsitzender dieses Rathes ist der Nationalgarde-Commandant des Ortes. Ein Administrations-Organ und mindestens fünf höchstens eilf Nationalgarden, aus den verschiedenen Dienstgraden von ihnen selbst gewählt, sind die Beisitzer. Nach Maßgabe der größeren Ausdehnung und Bevölkerung der Ortschaften kann sich der Verwaltungsrath in mehrere dem gleichen Grundsatz gemäß gebildete Abtheilungen gliedern.

§. 11.

In jeder solchen Gemeinde sollen nach dem Leitfaden der Militär-Conscriptionsbücher Stammeregister geführt werden, in welchen alle zum Dienste in der Nationalgarde verpflichteten Individuen mit Namen, Alter, Stand und Wohnort verzeichnet, so wie die im Laufe des Jahres sich durch den Eintritt der jungen Leute in das dienstpflichtige Alter und durch den Zuwachs von mittlerweile in den Gemeindeverband neu aufgenommenen, dann

для всіх справунковъ гвардіи, которіи властиве неналежать до коменди или доводства, оустановлена Рада правлящая (адміністратійна) гвардіи народовой, до обовязковъ которой будуть особливе належати; оучрежденіе Гвардіи народовой на засадѣ спису походженія особъ, которіи до чинной служби назначеніи бити мають, оумундорованіе, рштунокъ и оузброеніе.

Предводителемъ тоей Ради есть доводаца Гвардіи народовой на мѣстци. Засѣдателями суть: еденъ оурядникъ правленія (адміністратіи) и найменше 5, а найболше 11 гвардистовъ народовихъ ружной степени, отъ самои Гвардіи выбранныхъ. По мѣрѣ бѣлой обшерности и людности Посадей, можетъ Рада правлящая подѣлиться на болше отдѣловъ на рѣвной засадѣ оучрежденныхъ.

§. 11.

Въ каждой таковой громадѣ належитъ провадити, подлугъ книгъ конскрипційнихъ, реестра поколѣнія, до которихъ всѣ особи до служби гвардіи народовой обовязаніи въ выраженіемъ назвиска, лѣтъ, стану и замешканя записани, якотезъ и перемѣненія въ теченіи года, чрезъ осягненіе вѣка до служби належащаго оу людей молодыхъ, и чрезъ доростаніе въ громадѣ въ тѣмъ часѣ новопрійменыхъ, якъ и чрезъ випадки смерти albo вступленіе, видари-

durch Todesfälle und Austritt aus der Gemeinde sich ergebenden Veränderungen in Evidenz gehalten werden sollen.

III. Abschnitt.

Bestreitung der Auslagen für die Nationalgarde.

§. 12.

Die für die Zwecke der Nationalgarde nothwendigen Auslagen, insoweit als solche von den einzelnen Mitgliedern der Garde nicht aus Eigenem bestritten werden können, hat eben so wie alle aus öffentlichen Rück-sichten erforderliche Gemeinde-Ausgaben die Gemeinde zu tragen.

Insbesondere sind für Jene, welche sich nicht selbst zu bewaffnen vermögen, die erforderlichen Waffen, insofern solche nicht von dem Staate geliefert werden, von der Gemeinde anzuschaffen.

§. 13.

Die Auslagen für die Nationalgarde werden in gleicher Weise in Voranschlag gebracht, bewilligt, bestritten und verrechnet, wie alle übrigen Gemeindeausgaben.

IV. Abschnitt.

Bildung der Nationalgarde in Corps.

§. 14.

Die Nationalgarde wird in Bataillons und Compagnien eingetheilt.

§. 15.

Eine Compagnie hat nach

тися могутіє, въ виду тримати належить.

Отдѣленіе III.

О видаткахъ для Гвардіи народной.

§. 12.

Видатки для гвардіи народной потребніє, ежели таковіє каждій въ членовъ Гвардіи власнимъ грѣшми залатвити неможесть, повинна достарчати громада, такъ якъ всякіє видатки громади въ отношеніи публичномъ потребніє.

Особливе потребное оружіє для тыхъ, которіє сами себе вооружити немогутъ, ежели таковое Правительство краіове не буде достарчати; маєть ставити громада.

§. 13.

Видатки для гвардіи народной; будутъ равнымъ способомъ напередъ вираховани, позволены, залатвени и пораховани, якъ всякіє инніє видатки громадскія.

Отдѣленіе IV.

О учрежденіи Гвардіи народной корпусами.

§. 14.

Гвардія народова будетъ подѣлена на баталіоны и компаніи.

§. 15.

Компанія складатися маєть

lons-Commandant und ein Ober-officier als Bataillons-Adjutant.

§. 18.

Nur in jenen Gemeinden, wo die zum Dienste in der Nationalgarde verpflichteten dienstfähigen Individuen 500 Mann und darüber betragen, wird die Nationalgarde in Bataillons gebildet.

§. 19.

Jedes Bataillon hat eine Fahne, und jede Escadron eine Estandarte mit den Landesfarben geziert, deren Führung einem Unterofficier anvertraut wird.

§. 20.

Wenn in einem Orte zwei oder mehrere Bataillons der Nationalgarde bestehen, so hat der älteste Commandant im Range das Commando über sämtliche Bataillons zu führen.

§. 21.

In jedem Lande besteht ein Obercommandant der Nationalgarde, und zwar in der Hauptstadt, welchem die sämtliche Nationalgarde des Landes in allen Commando-Angelegenheiten untergeordnet ist. Die Bildung des Generalstabes wird in jedem Lande dem Landes-Chef, in der Residenz dem Minister des Innern, im Vernehmen mit dem Obercommandanten überlassen.

§. 22.

Der Obercommandant der Nationalgarde untersteht dem Landes-Chef, in Wien aber un-

Баталіону, и офіциръ, яко баталіоновій поміщикъ (адіютантъ).

§. 18.

Гвардія народова въ тыхъ тилко громадахъ на баталіони оучреджати ся будетъ, где лица особъ до служби гвардіи народовой обов'язаныхъ и здатныхъ выносить 500 людей и болше.

§. 19.

Каждій баталіонъ маєть корову (хоронгевъ), а каждый швадронъ штандаръ оздоблений колами краю; которыхъ ношеніе маєть бути повѣренно одному офіцирови(!).

§. 20.

Єжели въ єдномъ мѣсци будетъ два або болше баталіоновъ гвардіи, тогда найстаршій доводца по старшенствѣ отбираетъ начальчество надъ всѣми баталіонами.

§. 21.

Въ каждой области будетъ началній доводца Гвардіи народной, а именно въ главнѣмъ городѣ; которону цѣла гвардія народова краю во всѣхъ рѣчахъ коменди отдана єсть подъ розкази. Оущєдреніе (!) штабу єнералного (главнаго) будетъ поручене въ каждой области Началникови Губерніи краіовой, въ столыци Мѣнѣстрови справунковъ внутреннихъ за porozumѣніємъ зъ доводцою началнихъ.

§. 22.

Началній доводца гвардіи народной подлежить началникови Губерніи краіовой, а въ Вѣдню

mittelbar dem Minister des Innern.

V. Abschnitt.

Ernennung zu den verschiedenen Dienstgaben.

§. 23.

Die Nationalgarde einer jeden Compagnie ernennt ihre Unter und Oberofficiers, einschließlich den Hauptmann, selbst.

Die Wahl findet unter Leitung dreier Abgeordneten des Nationalgarde-Verwaltungsrathes (§. 10.) nach der Stimmenmehrheit Statt.

§. 24.

Die Ernennung der Stabs-Officiers und der Obercommandanten der Nationalgarde ist dem Landesfürsten vorbehalten, und zwar der Stabs-Officiers aus der Reihe von drei Candidaten, vorgeschlagen durch Stimmenmehrheit von allen Officiers des Bataillons und von einer gleichen Anzahl Unterofficiers und Nationalgarden; des Obercommandanten aber über Vorschlag des Landes-Chefs und sofort über Antrag des Ministers des Innern.

§. 25.

Die Ernennung der Ober- und Unterofficiers findet auf die Dauer von drei Jahren Statt; sie können aber bei der neuen Wahl wieder erwählt werden.

§. 26.

Die Beschwerden wegen Auserachtlassung der bei der Wahl der Ober- und Unterofficiere vorgezeichneten Modalitäten werden

безпосреднію Мѣнѣстрови справъ внутреннихъ.

Отдѣленіе V.

Постановленіе на разніа степеня служби.

§. 23.

Сама гвардіа народова въ каждой компаніи, постановляетъ своихъ офицеровъ и подофицеровъ, также и капитана.

Выборъ подѣ керуикомъ трехъ декутованныхъ въ Ради правящей гвардіи народной (§. 10.) стаеъ по болшости голосовъ.

§. 24.

Постановленіе офицеровъ штабовыхъ и главныхъ Началикомъ гвардіи народной, застережено естъ для Монархи, а особливо офицеровъ штабовыхъ спомежу тріеихъ кандидатовъ, которыхъ предложитъ болшость голосовъ всѣхъ офицеровъ баталіону и равной личби подофицеровъ и гвардистовъ народныхъ; а начальника главнаго на представленіе Губернатора краіоваго и на внесеніе Мѣнѣстра справъ внутреннихъ.

§. 25.

Офицери и подофицери поставлении будутъ на три лѣта; але могутъ на новыхъ выборахъ знову быти обраними.

§. 26.

Скарги о незахованіе постановленіе, wskazanychъ для выбору офицеровъ и подофицеровъ, заносити належитъ до Ради правящей

bei dem Nationalgarde-Verwaltungsrathe angebracht.

VI. Abschnitt.

Kleidung, Rüstung und Waffen.

§. 27.

Die Kleidung der Nationalgarde besteht in einem Waffenrocke, langen Beinkleidern, Mantel oder Ueberrocke, Hut oder mit Abzeichen nach den Landesfarben, schwarzer Halsbinde, Stiefeln.

Die Unterscheidungszeichen der verschiedenen Dienstgrade sind:

Am Kragen des Rockes eine Lizze von gelber oder weißer Wolle für den Corporal, zwei für den Feldwebel, eine Lizze von Gold oder Silber für den Lieutenant, zwei für den Oberlieutenant, eine um den Kragen reichende goldene oder silberne Borde für den Hauptmann; Borden am Kragen und an den Ausschlagen, dann Säbelkuppel von Gold oder Silber für die Stabsofficiers. Port-d'épées von Gold oder Silber mit den Landesfarben für alle Officiers.

§. 28.

Die Rüstung besteht aus einer Patrontasche für 20 Patronen vertheilt in Hülsen, an der Rückseite der Kuppel angebracht, zum Vorschieben und Abnehmen eingerichtet, in Verbindung mit der Steckkuppel, in welcher das Bajonet der Garden, und rückichtlich auch der Säbel der Un-

(адміністративной) гвардіи народовой.

Отдѣленіе VI.

Одежда, вооруженіе и оружіе.

§. 27.

Одежду гвардіи народовой становить сукня верхная, довгѣ споднѣ (панталіони), плащъ або сурдуть, капелухъ або шапка зъ отзнаками коліору краіового, обвязаніе шыи (кравать) чорній, чоботи (боты).

Знаки разлічія рожныхъ степеней службы, суть:

Оу колиѣра сукнѣ верхній шнурокъ военный, жовтій або бѣлій для капрала, два такіи шнурки для фелдфебля, шнурокъ золотій або сребній для поручника, два такіи до надпоручника, золотій або сребній галонъ на около колиѣра для капітана; галони на колиѣру и на вилогахъ, также поясъ до шablѣ золотомъ або себромъ тканій для офіцера штабового, кутасъ до шablѣ (порте'е'е) золотій або сребній, змѣшаний зъ коліорами краю, для всѣхъ офіцирѣвъ.

§. 28.

Вооруженіе (риштунокъ) складается зъ ладѣвницѣ на 20 ладункѣвъ, подѣленной на тилкожъ шовкѣвъ, припоцовой зъ заднои стороны пояса, до пересуванія и отоймованія оуцнечной, въ соединеніи с припаскомъ до втиканія багнету гвардисти, а также относительно и шablѣ пѣдофѣцирской

terofficiers in lederner Schiede versorgt wird.

§. 29.

Die Waffen sind:

Ein Feuergewehr mit Bajonet für den Garden, und überdieß ein Säbel für den Unterofficier; ein Säbel in eiserner Scheide für den Officier.

§. 30.

Die nicht uniformirten Nationalgardien verrichten den Dienst in ihrer gewöhnlichen Kleidung mit Abzeichen nach den Landesfarben, welche von dem Obercommandanten nach den verschiedenen Dienstgraden zu bestimmen sind.

VII. Abschnitt.

Dienstzweige der Nationalgarde.

§. 31.

Der Dienst der Nationalgarde besteht:

A. im ordentlichen Dienste im Innern der Gemeinde;

B. im außerordentlichen Dienste außer dem Bezirke der Gemeinde.

Zu A. Von dem ordentlichen Dienste im Inneren der Gemeinde.

§. 32.

Die Mitglieder der Nationalgarde können sich, mit Ausnahme des thätlichen und gewöhnlichen Dienstes, so wie solcher durch das Dienst-Reglement (§. 33.) vorgeschrieben ist, nur auf Anforderung der competenten Civil-Autorität und über Befehl

въ похвъ скóбраной.

§. 29.

Оружіе:

Карабѣвъ зъ багнетомъ для гвардистовъ; надто шабля для пѣдофѣцѣра, шабля въ похвъ желѣзной для офѣцѣра.

§. 30.

Гвардисти народовѣи неумундорованѣ будутъ справовати службу въ звичайной одеждѣ зъ отзнаками кольорѣвъ краю, которіе означитъ доводца началній подлугъ ружности степеней службы.

Отдѣленіе VII.

Гатунки службы гвардіи народной.

§. 31.

Служба гвардіи народной складается:

A. зъ службы звичайной между громадою.

B. зъ службы надзвичайной за обводомъ громады.

До A. О звичайной или порядковой службѣ въ обводѣ громады.

§. 32.

Члоники гвардіи народовой, виключивши службу щодневную и звичайну, якъ означено есть Оустановою службы (§. 33), могутъ тылько на везваніе Владзи цивѣльной и на розказъ своихъ доводцовъ собиратися, яко гвардія народова.

ihrer Commandanten als Nationalgarde versammeln.

Sie haben dann als verein-
ter Körper die ihnen in diesem
gesetzlichen Wege zugekomme-
nen Befehle pünctlich zu vollzie-
hen, ohne sich in die Acte der
Autoritäten einzumengen, und
ohne über Angelegenheiten des
Staates, des Landes oder der
Gemeinde zu berathschlagen.

§. 33.

Der ordentliche Dienst der
Nationalgarde inner dem Bereiche
der Gemeinde, welcher nach Um-
ständen allein oder im Vereine
mit den Linien-Truppen und der
Landwehr versehen wird, umfaßt
alle jene Dienstzweige, welche
zur Erhaltung der herrschenden
oder zur Herstellung der gestör-
ten Ruhe und Ordnung inner
den Marken der Commune noth-
wendig sind, und von dem Ober-
Commandanten der Nationalgar-
de in jedem Lande über Geneh-
migung des Landes-Chefs der
Nationalgarde jeder Gemeinde in
einem Dienst-Reglement, welches
auch die Bestimmungen hinsicht-
lich der Waffenübungen und Re-
vüen zu erhalten hat, genau und
specifisch vorgezeichnet werden.

§. 34.

Jeder Staatsbürger, außer
den im §. 2. bezeichneten Classen
der bürgerlichen Gesellschaft, in
dem Alter vom vollstreckten 19.
bis zum vollendeten 50. Jahre
ist in der Regel zum ordentlichen
Dienste im Inneren der Gemein-

На той частъ, яко соединен-
ній корпусъ, мають чинити до-
кладне исполненіє розказовъ, ко-
торіє дорогою правною получати
будуть; не влаваючися въ чинно-
сти Владзъ, анъ до нарады въ
справахъ Монархіи, краю, або
громады.

§. 33.

Служба звичайна гвардіи на-
родової въ обводѣ громады, ко-
торую випаднеть чинити подлугъ
околичностей, самѣй гвардіи або
въ соединеніи въ вѣйскомъ лѣтѣ-
ювнѣ и мѣлѣцію оборони краю-
вой; обіймаеть всѣ тѣ части
службы, которіє до оутриманія су-
ществующего або до направленія
нарушенного спокою и порядку
въ обводѣ громады потрібними
оказалися и отъ начального довод-
цы гвардіи народовой въ каждѣмъ
краю за созволеніємъ Губернато-
ра краювого докладне и поединь-
чо всказави будуть гвардіи наро-
довой каждой громады въ оуставѣ
службовѣй, которій оразъ правила
науки оружія и надзоръ обійма-
ти маеть.

§. 34.

Кождый обыватель краю,
опрочъ клясъ сполеченства людз-
кого, въ §. 2. означенихъ, дой-
шовши лѣтъ 19 сполна ажъ до
скѣнченія вѣка 50, есть повинныъ
въ порядку до звичайной службы
въ обводѣ громады: виключеніи

de verpflichtet; die Ausnahmen hiervon sind in dem §§. 4. und 5. festgesetzt.

§. 35.

Jedes zum activen Dienste in der Nationalgarde eingereihte Individuum hat die pünctliche Erfüllung seiner Dienstpflichten mittelst Eides zu bekräftigen.

Zu B. Von dem außerordentlichen Dienste außer dem Bezirke der Gemeinde.

§. 36.

Der außerordentliche Dienst der Nationalgarde außer dem Bereiche der Gemeinde findet in zwei Fällen Statt, und zwar:

- a) im Falle die Sicherheitswache und das Linien-Militär oder die Landwehr unzureichend sind, um die Transporte von Staatsgütern oder der im Grunde der Strafgesetze oder correctionellen Verfügungen verhafteten Personen von einer zur anderen Stadt zu begleiten, und
- b) um den benachbarten Gemeinden oder Kreisen, in welchen die öffentliche Ruhe entweder bedroht oder wirklich gestört ist, zur Handhabung der gesetzlichen Ordnung Beistand zu leisten.

§. 37.

Die Verpflichtung zu dem außerordentlichen Dienste außer dem Bezirke der Gemeinde trifft alle im §. 2. angedeuteten Staatsbürger in dem Alter von voll-

отъ того, суть въ §§. 4 5.

§. 35.

Кажда до чинной службы въ гвардіи народной принята особа, маєть подтвердить присягою докладное выполнение повинностей службовыхъ.

До В. О надзвичайной (надпорядковой) службъ за обводомъ громады.

§. 36.

Служба надзвичайна гвардіи народной за обводомъ громады притрафляется въ обохъ випадкахъ, а именно:

- a) Ежели стражъ безпеченства и войско лѣтѣюве albo милѣція обороны краіовой не суть достаточными, транспорта рѣчей оурядовыхъ albo особъ, на mocy Оуставъ карныхъ albo наказѣвъ поправчыхъ заарештованныхъ, зъ єдного мѣста до другого отировадити (конвоіовати), и
- b) aby громадомъ albo цыркуломъ сосѣднымъ, въ которыхъ спокойность публична albo загрожена, albo истотне навережена, до утриманія доброго порядку дати помощь.

§. 37.

Повинность до службы надзвичайной за обводомъ громады, дотикаеть всѣхъ въ §. 2. именованныхъ обывателей въ вѣку лѣтъ 19 сполна, до 40 лѣтъ скѣнче-

strecktem 19. bis zum vollendeten 40. Jahre; es ist jedoch hierbei auf Familienväter im Gegensatz zu Unverheiratheten schonende Rücksicht zu nehmen.

§. 38.

Zu diesem außerordentlichen Dienste kann die Nationalgarde im Umfange des Kreises nur auf Aufforderung des Kreishauptmannes, und im Bereiche des Landes nur auf jene des Landes-Chefs verwendet werden.

In Fällen dringender Gefahr kann jedoch der Bürgermeister oder der politische Amtsvorsteher einer bedrohten Gemeinde die Bürgermeister oder politischen Amtsleiter der angränzenden Gemeinden um die Mitwirkung der Nationalgarde angehen, welche auch zu gewähren, jedoch zugleich die Anzeige an den Kreishauptmann zu erstatten ist. Die Aufforderung hat zugleich die Bestimmung der Zahl der requirirten Mannschaft zu enthalten.

§. 39.

In allen diesen Fällen des außerordentlichen Dienstes bleibt die Nationalgarde fortan unter der Civil-Autorität. Das Militär kann den Befehl über die Nationalgarde im außerordentlichen Dienste nur auf Aufforderung des competenten politisch-administrativen Organes übernehmen.

§. 40.

Der außerordentliche Dienst der Nationalgarde außer den Mar-

ныхъ; але прытомъ належить нѣтъ взглядъ охороны отцевъ фантлин на протывъ безженныхъ.

§. 38.

До тои надзвичайной службы гвардія народова можетъ быти оужитою въ обводѣ цыркулу тыло на везваніе Старости цыркулового, а въ обводѣ краю на везваніе Губернатора краіового.

Въ припадку еднакъ наглого небезпеченства можетъ Бурмѣстръ albo начальникъ Оуяду политичного въ громадѣ zagrożеной, везвати бурмѣстровъ albo настоятелей Оурядовъ полѣтичныхъ громадъ пограничныхъ о помощь гвардіи народной; що тежъ оучени, але разомъ Старостѣ цыркуловому о томъ заравъ донести належить. Везваніе повинно оразъ означити личбу людей требуемыхъ.

§. 39.

Въ тыхъ всѣхъ випадкахъ надзвичайной службы, гвардія народова зостаєтъ завше подѣ властію пывѣльною. Войско можетъ пріймати розкази надѣ гвардією народовою въ злужбѣ надзвичайной тылко на везваніе приналежитыхъ Органовъ (Оурядникѣвъ) полѣтично-правлящихъ (адивѣстраційныхъ).

§. 40.

Надзвичайна служба гвардіи народной за обводомъ громады,

ken der Gemeinde kann in der Regel nicht über 8 Tage, wenn die Aufforderung von Seite des Kreishauptmannes, oder eines Bürgermeisters, oder politischen Amtsvorstehers Statt findet, und nicht über 14 Tage dauern, wenn die Aufforderung von dem Landes-Chef ausgeht, ausgenommen, wenn der Drang der Umstände eine Verlängerung dieser Dienstesdauer unausweichlich erfordern sollte, welche jedoch dann in keinem Falle den Zeitraum von 20 Tagen im Ganzen überschreiten darf, während welchem Zeitabschnitte von der competenten Autorität die Einleitung wegen Ablösung der im außerordentlichen Dienste begriffenen Nationalgarde durch andere Detachements der Linien-Truppen, der Landwehr oder der Nationalgarde zu treffen seyn wird.

§. 41.

Sobald sich ein Detachement der Nationalgarde im außerordentlichen Dienste über 24 Stunden außer dem Bereiche seiner Gemeinde befindet, so wird solches in Hinsicht auf Löhnung, Verpflegung, Vorspann u. s. w. dem Linien-Militär gleichgehalten.

VIII. Abschnitt.

Belohnungen.

§. 42.

Es können die Nationalgarde entweder als Corps, oder einzelnen Mitgliedern derselben für besonderen Eifer, Verlässlichkeit und Pünctlichkeit im Dienste entwe-

неможесть попорядку рѣчи трвати довшэ, якъ 8 дней, ежели везваніе оучинивъ Староста цыркуловій, Бурмістръ, албо настоятель Оураду політичного; а не довшэ, якъ дней 14, ежели везваніе отъ Губернатора краіового; выключивши, ежелибы навалъ околичностей продовженія часу таковой службы конечно вимагавъ; шо еднакъ въ жаднымъ разѣ 20 дней загаломъ превижшати не повинно; въ которомъ то частѣ Владазъ призвойта относительно отиѣненія гвардіи народовой въ надзвичайной службѣ будучой, чрезъ иншіи отдѣли войска лѣніового, албо гвардіи народовой, оучинить розпорядженія.

§. 41.

Якъ тѣлко отдѣлъ гвардіи народовой въ службѣ надзвичайной, по за обводомъ громады довшэ, якъ 24 годинъ забавить, маєть быти оуважани подѣ взглядохъ лентѣку, живности, подвѣдѣ, и т. д. за рѣвно зѣ вѣйскомъ лѣніовымъ.

Отдѣленіе VIII.

Надгороды.

§. 42.

Гвардіи народовой, яко и корпусомъ албо пощоголнимъ ей членомъ, за оказану отличну горливість, незаводну вѣрность и точность въ службѣ, могутъ быти

der mündlich vor der Fronte oder durch Tagsbefehl von den Compagnie-, Bataillons- oder Obercommandanten Belobungen zu Theil werden.

§. 43.

Zur Belohnung ausgezeichneten Verdienste der Nationalgarde um Thron und Vaterland, insbesondere zur Erhaltung des öffentlichen Ruhestandes, ist ein Ehrenkreuz für alle Dienstgrade ohne allen Unterschied bestimmt.

IX. Abschnitt.

Strafen.

§. 44.

Wenn ein Mitglied der Nationalgarde sich in, oder außer dem Dienste gesetzwidriger Handlungen oder Unterlassungen schuldig macht, welche in den bürgerlichen Strafgesetzen verpönt sind, so hat die Amtshandlung des competenten Strafrichters ordnungsmäßig einzutreten.

§. 45.

Geringe Vergehen im Dienste werden nach Maßgabe der Umstände von dem betroffenen Commandanten der Nationalgarde mit Verweisen in der im Dienst-Reglement (§. 33.) näher angedeuteten Weise geahndet.

§. 46.

Schwere Verletzungen der Dienstpflicht, als: Widersetzlichkeit im Dienste, Unterlassung des erhaltenen Befehles, eigenmächtiges Verlassen der Posten, unanständiges und beleidigendes Betragen gegen Vorgesetzte, Unter-

давание похвали албо устне передъ фронтомъ, албо чрезъ розказъ дневни отъ доводцѣвъ компаніи, баталіону, албо тежъ отъ главнаго Доводцы.

§. 43.

За нагороду отличныхъ за службу гвардіи народой для трону и отечества положенныхъ, а особливо ко оутриманію публичного спокою, визначаеть ся крестъ чести (гоноровій) для всѣхъ степеней безъ исключенія.

Отдѣленіе IX.

Кары.

§. 44.

Бжели членъ гвардіи народовой въ службѣ албо по за службою станеть ся виннымъ оучинкѣвъ албо недбалствѣ безъ правныхъ, за которіе въ оуставахъ цывѣльных карныхъ суть кары визначени; приналеженій Судія карній, якъ порадокъ каже, маєть полнити оурядъ своій.

§. 45.

Меншіе погрѣшности въ службѣ, доводца гвардіи народовой накажеть (скартитъ) по мѣрѣ околичности, наганою способомъ въ Оуставѣ службовой §. 33. докладне всказанихъ.

§. 46.

Тяжкія нарушенія обовязку службы, яко то: оупорство въ службѣ, несполненіе одержаного розказу, самовладне опущеніе постерунку, презвоите и обравливе захованіе ся взглядомъ настоятелей (предложонныхъ), под-

gebene oder Cameraden u. s. w. werden einem Disciplinar-Gerichte zur Untersuchung und Aburtheilung des Beschuldigten zugewiesen.

§. 47.

Das Disciplinar-Gericht zum Spruche über Dienstvergehen der Nationalgarden und Unterofficiere einer Compagnie hat aus einem Hauptmanne als Vorsitzenden, zwei Ober- und zwei Unterofficiers, zwei Feldwebels, zwei Corporals und zwei Nationalgarden zu bestehen.

§. 48.

Das Bataillons - Disciplinar-Gericht über Dienstvergehen der Oberofficiers, einschließig den Hauptmann, ist aus einem Bataillons Commandanten als Vorsitzenden, zwei Hauptleuten, zwei Ober- und zwei Unterofficiers und zwei Nationalgarden zusammenzusetzen.

§. 49.

Dem zum Urtheile über Dienstvergehen der Stabsofficiers bestimmten Disciplinar-Gerichte sind unter dem Vorsitze eines im Range ältesten Bataillons-Commandanten zwei Stabsofficiers, zwei Haupteute, zwei Ober- und zwei Unterofficiers und zwei Nationalgarden beizuziehen.

§. 50.

Ein aus der Mitte des versammelten Disciplinar-Gerichtes durch Stimmenmehrheit zu wählender Berichterstatter leitet die Untersuchung ein, erhebet den

владныхъ albo товаришѣвъ (коллежѣвъ), и т. д. предѣлены будутъ Судови военному (дисциплинарному) до следства и сужденія обвиненнаго.

§. 47.

Судъ дисциплинарній для завиrowана въ погрѣшностяхъ службовыхъ гвардіи народовой и подофѣцрѣвъ компаніи; складатися будетъ зъ капѣтана, яко прелѣдателя, двоухъ офѣцрѣвъ и двоухъ подофѣцрѣвъ, двоухъ фельдвеклѣвъ, двоухъ капралѣ и двоухъ гвардыстѣвъ.

§. 48.

Судъ дисциплинарній баталіоновій, на погрѣшности службовіе офѣцрѣвъ ажъ включительно до капѣтана; маєть бути вложений зъ Доводцы баталіону, яко прелѣдателя, двоухъ капѣтанѣвъ, двоухъ офѣцрѣвъ, двоухъ подофѣцрѣвъ и двоухъ гвардыстѣвъ.

§. 49.

До суду дисциплинарного на погрѣшности службовіе офѣцрѣвъ штабовыхъ визначеного, призваны будутъ подѣ прелѣдательствомъ найстаршого въ чинѣ доводцы баталіону, два офѣцпри штабовіи, два капѣтаны, два офѣцпри, два подофѣцпри и два гвардисти.

§. 50.

Справоздавца съ помежду собранного суду дисциплинарного болшостію голосѣвъ выбравій, выточаетъ следство, доходить правды дѣла, беретъ свидѣтелей (свѣд-

Thatbestand, nimmt das Verhör mit den Zeugen und dem Beschuldigten vor, und faßt im Wege des summarischen Verfahrens nur die entscheidenden Umstände in gedrängter Kürze in ein Protokoll auf.

§. 51.

Der Berichterstatter trägt sofort das Ergebnis der Untersuchung dem Disciplinar-Gerichte, vor, und stellt den Antrag auf Lossprechung oder Verurtheilung, worüber das Gericht abstimmt und durch Stimmenmehrheit „nicht schuldig“ oder „schuldig“ ausspricht.

§. 52.

Fällt der Spruch des Gerichtes auf „nicht schuldig“ aus, so wird solcher dem Beschuldigten sogleich kundgemacht, wird aber der Inculpirte „schuldig“ erkannt, so bringet der Berichterstatter weiter die nach §. 53. zu bemessende Strafe in Antrag, worüber neuerdings die Abstimmung Statt findet, und durch Mehrheit der Stimmen auf die Strafe erkannt wird.

§. 53.

Die Strafgrade sind:

- a) strenger Verweis;
- b) Geldstrafen bis 10 Gulden;
- c) Arrest bis zu drei Tagen;
- d) Verlust des Dienstgrades bei Unter-, Ober- und Stabsofficiers;
- e) Ausschließung aus der Nationalgarde.

кѣвъ) и обвиненного до выводу словного въ дорожъ короткѣй (сумарычнѣй) затягаеть (береть) до протоколу тылько становчіе, коротко собраніе околжности.

§. 51.

Справоздавца предлагаетъ заразъ результатъ следствия Судови дисциплинарному, и чинить предложеніе на оуволненіе албо наказаніе обвиненнаго; Судъ надъ тымъ глосуетъ и болшостію голосѣвъ „не виненъ“ албо „выненъ“ вырокуетъ.

§. 52.

Єжели вырокъ Суду выпадаетъ на „невиненъ“ таковѣй обвиненному заразъ оголошеній быти маеть; а єжели оузнаній будеть за „выннаго“, справоздавца оучинить далшее предложеніе на кару ведлугъ §. 53. вышѣрится моучюю, на що наступить зновъ голосованіе и завирокованіе кари ведлугъ болшности голосѣвъ.

§. 53.

Степена кари:

- a) Сурова нагана;
- b) кара грѣшми до 10 зл. ри.
- c) арештъ до трехъ дней;
- d) оутрата степени оу пѣдофѣцѣрѣвъ, офѣцѣрѣвъ штабовыхъ;
- e) выключеніе изъ гвардіи народовой.

§. 54.

Zu a). Der strenge Verweis [findet mittelst Tagsbefehl Statt.

Zu b). Die Geldstrafen fallen dem Ortsarmenfonde zu.

Zu c). Der Arrest ist in dem Locale der Hauptwache der Nationalgarde zu vollziehen.

Zu d). Die Strafe des Verlustes des Dienstgrades hat die Wirkung, daß der Verurtheilte binnen der Frist eines Jahres vom Tage des kundgemachten Urtheils nicht wieder zu dem begleiteten oder zu einem höheren Dienstgrade gewählt werden kann.

Zu e). Der zur Ausschließung aus der Nationalgarde Verurtheilte wird der Theilnahme an diesem National-Institute, dessen Palladium die Ehre bildet, für immer verlustig.

§. 55.

Gegen Erkenntnisse des Disciplinar-Gerichtes, welche auf Verlust des Dienstgrades oder auf Ausschließung aus der Nationalgarde lauten, steht der längstens binnen 8 Tagen einzubringende Recurs an das Disciplinar-Obergericht frei, welches in der Hauptstadt jedes Landes unter dem Vor-sitze des Nationalgarde-Obercommandanten aus vier Stabsofficiers, vier Hauptleuten und vier subalternen Officiers besteht, und durch Stimmenmehrheit das Endurtheil fällt.

Erkenntnisse des Disciplinar-Gerichtes auf Verweis, Geld-

§. 54.

До а). Нагана сурова дѣється черезъ росказъ дневній.

До б). Кары грошовіе припадають мѣсцовому фундушови оубогихъ.

До с). Арешть отбиватися маєть въ мѣсцы головної стражи гвардіи народовой.

До д). Кара оутрати степени службы на(!) той skutokъ, що сказаний въ теченіе року отъ дня обвѣщенного собѣ выроку, не можетъ быти обранымъ на степень, въ котрымъ зоставалъ, тымъ менше на степень вышій.

До е). Сказаній на виключеніе зъ гвардіи народовой, тратить право оучастія въ той народовой Институціи (заведеніи) на завше, которой Палядыумъ (гасло) есть честь (гоноръ).

§. 55.

Напротивъ вырокомъ Суду дисциплинарнаго, сказующаго на оутрату степени или виключеніе зъ гвардіи народовой, вѣлній есть рекурсъ до верховнаго Суду дисциплинарнаго (военнаго) найпознѣйше въ 8 дняхъ, котормъ въ головнѣмъ градѣ каждой области подѣ председателствомъ начального доводцы гвардіи народовой, зъ четырехъ оффцырѣвъ штабовыхъ, четырехъ капѣтанѣвъ и четырехъ оффцырѣвъ подрядныхъ складается, а бѣлшостію голосѣвъ становчее выроки выдавати будетъ.

Выроки Суду дисциплинарнаго на кару нагани, грошеву, или

oder Arreststrafe werden ohne weiteren Recurs in Vollzug gebracht.

§. 56.

Für den Fall, als die Nationalgarde gegen die Bestimmung des §. 32. pflichtwidrig ein bewaffnetes in ein berathschlagendes Corps umstalten, oder der gesetzlichen Aufforderung der Autorität den Gehorsam verweigern würde, ist in den Ländern dem Landes-Chef unter Vorbehalt der Genehmigung des Ministers des Innern, in der Residenz dem Minister selbst die Suspension, die Auflösung des betroffenen Corps der Nationalgarde aber dem Landesfürsten anheimgestellt.

Eine und die andere Maßregel der gesetzlichen Strenge hat die Dauer eines Jahres nicht zu überschreiten.

§. 57.

Die Suspension eines Corps der Nationalgarde hat nur die zeitweilige Einstellung seiner Dienstesverrichtungen zur Folge, es verbleibt in seiner Organisation; bei Auflösung eines Corps der Nationalgarde werden die Cadres gänzlich aufgelassen und zu einer vollständigen Reorganisation geschritten.

Die Nationalgarde eines aufgelösten Corps hat die vom Staate oder von der Gemeinde erhaltenen Waffen zurückzustellen.

Wien am 8. April 1848.

арешту, виконуватися будуть безъ дальшого отволиванія ся.

§. 56.

На той випадокъ, ежелибы гвардія народова на противъ постановленію §. 32. п обовязковій корпусъ збройній въ нарадчій замѣнила, або на правѣ опартому везваню Власти послушенства отмовила, за вѣшеніе (застановленіе) чинности корпусу гвардіи выновнаго въ областіяхъ (провѣнціяхъ) заставленно Губернаторови краю вому въ остеререженіемъ затвержденія чрезъ Мѣнѣстра справъ внутреннихъ, а въ столичномъ мѣстѣ самому Мѣнѣстрови; розвязаніе зась такового корпусу тилько самому Монархѣ.

Суровость права въ єднимъ або другимъ способѣ неможеть довшо надъ єденъ рокъ потврати (!) (продолжати ся).

§. 57.

Застановленіе чинности корпусу гвардіи народовой, потягаєть за собою тилько дочесное затриманіе чиненія службы; єднакѣ зостаєть при своимъ оущедреніи (організаціи) а въ припадку розвязанія корпусу гвардіи народовой, розпущени будуть цѣлкомъ вѣроды (кадресь) и приступлено будетъ до зупелной реорганізаціи (розпріаженія).

Гвардія народова корпусу розвязанного маєть оддати оружіе, взятое отъ Оуряду або отъ громады.

Въ Вѣдню дня 8. Апрілія 1848.

№ 2.

ВЫПИСЬ

зъ руководства до виравы для стражи народной.

I. Зворотъ очей

въ право ГЛЯНЬ . . въ лѣво ГЛЯНЬ.

II. Пбороть тѣла

на право . . на лѣво

пѡвъ оу право . . пѡвъ оу лѣво

СТОЙ.

лѣвовъ — ВЪ ЗАДЪ.

ЛИЦЕМЪ.

крокомъ мѣрнымъ — СТУПАЙ.

крокомъ двѡйнымъ — СТУПАЙ.

въ право зверТАЙ — въ лѣво зверТАЙ.

въ право круЖИ — въ лѣво круЖИ.

СТОЙ.

ВЪ ПРАВО РОВНАЙ СЯ.

(то есть каждый ней такъ стане, абы зрѡвнавъ око въ серединовъ
грудей третого вѡдъ себе стоящего).

СПѢЧНИ.

тягиись въ право — тягнись въ лѣво.

кьерунокъ на право — кьерунокъ на лѣво

на ПРОСТЬ.

III. Робленье оружемъ.

СМОТРѢТЬ.

оружъ — ВЪ ЧЕСТЬ

на рамя — РУЖЪ

до ноги — РУЖЪ

СПѢЧНИ

СМОТРѢТЬ

на рамя — РУЖЪ

въ рамена — РУЖЪ

за — РУЖЪ

спусти — РУЖЪ

на рамя — РУЖЪ

на плече — РУЖЪ.

IV. Зарядъ оружа.

до заряду — РУЖЪ

(ближше научить инструкторъ).

V. Стрѣлянье.

до стрѣлу — РУЖЬ

МЪРЬ

СТѢЛЬ

ВѢДСТАВЪ

VI. Патроль.

стѡй — кто ѢДЕ

десятникъ — выходи

СЛОВО

МИНАЙ

VII. Молитва.

за — РУЖЬ

до ноги — РУЖЬ

ДО МОЛИТВИ (клякнути)

шапку — ЗДОЙМЪ

(лѣвою вдоймити и на лѣве колѣно вложить)

МОЛИТВА

наложИ (станути)

на рамя — РУЖЬ.

VIII. Присяга.

за — РУЖЬ

до ноги — РУЖЬ

до присяги — РУЖЬ

(перехилити на лѣве рамя)

шапку — ЗДОЙМЪ

(правовъ вдоймити и на лѣву вложить)

(присяга при поднесенію 3 палцевъ правои руки)

наложИ

на рамя — РУЖЬ

IX. Робленье пѣковъ.

на атакъ — РУЖЬ

въ передъ — СТУПАЙ

СТѡЙ

назадъ — СТУПАЙ

СТѡЙ

ОУДАРЪ — ВѢДБИЙ

на рамя — РУЖЬ.

№ 3.

СЛОВАРЬ СТРАЖИ НАРОДНОЙ.

Армія (цѣле войско)	Пѣдпряднѣсть (субординація)
Барва (мундуръ)	Полковникъ (оберштъ)
Баталіонъ (кѣлька сотнѣ разомъ)	Поручникъ (офицеръ)
Бранецъ (рекрутъ)	Послѣдъ (резерва)
Булава (штабъ)	Пѣсылка (ординансъ)
Ватага (корпусъ)	Походъ (маршъ)
Ватажникъ (начальникъ корпуса)	Пушкаръ (каноньеръ)
Виправити (одкомендеровати)	Рѣдъ (ленія)
Вѣддѣль (секція)	Ремѣнье (оубранье ремѣнное)
Гетманъ (начальникъ арміи)	Рота (рѣдъ поперечный)
Десятникъ (капраль)	Слово (пароля)
Заводити стражъ (затыагиути варту)	Сотня (компанія)
Зарядникъ (сержантъ)	Сотникъ (капѣтанъ)
Кѣрунокъ (дирекція)	Стражъ (варта)
Лава (колюмна)	Стражня (одвахъ)
Майдан (мѣсце склику)	Стѣйка (почта)
Начальникъ (каждый комендантъ)	Скликъ (аллярмъ)
Патроль (стражъ выслана)	Товаришъ (камрадъ)
Плютня (плютонъ)	Оуказъ (приписъ)
Повелѣнье (розказъ)	Хоруговъ (штандаръ).
Пѣдъ оружъ (до бровѣ)	

(№№ 2—3 зі сучасної публікації п. в. М. Коссакъ, Выписъ зъ руководства до вправы для стражи народной. 16⁰ ст. 4 непаг. = Додаток до „Зорі Галицкої“ 1848 ч. 25).

Монографії з обсягу нашої новочасної історії.

Того-ж автора:

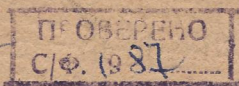
I. Справа поділу Галичини в рр. 1846—50.

У Львові, 1910. Ст. VIII+146+карта. Ціна 2·50 кор.

II. Руська самооборона на галицько-угорським пограниччю 1848—1849.

У Львові, 1912. Ст. XII+83+2 таблиці. Ціна 2 кор.

РЛ 13927

ТОГО Ж АВТОРА.

До новочасній історії:

Оборонна організація руських селян на галицько-угорським пограниччю в 1848—49 рр. Львів, 1905.

Аграрні страйки і бойкоти у східній Галичині в 1848—49 рр. (До історії боротьби за суспільно-економічне визволення українських селянських мас у східній Галичині). Львів, 1906.

Цуцилівська тривога в 1848 р. (Причинки до історії останніх двів панщини у Галичині). Львів, 1906.

До історії національних ґвардій в 1848 р. (Польська „нелегальна“ ґвардія в Станиславові). Львів, 1906.

З виборчого руху у східній Галичині в 1848 р. (Вибір Івана Капуцака). Львів, 1906.

Помічні дні. (Причинки до історії панщини в Галичині в XIX в.). Львів, 1907.

Фальшовані метрики для польських повстанців з 1830—31 рр. (Причинок до характеристики гал.-руського духовенства 1-шої пол. XIX в.). Львів, 1907.

До психології 1848 р. (Справа Ст. Гошовського). Львів, 1909.

Матеріали до історії українського народнього шкільництва у Галичині в 1830—1850 рр. (Укр.-р. Архив, IV). Львів, 1909.

Галичина в другій половині XVIII в. (Критичний огляд праць по історії Галичини В. Хотковського, В. Токажа, В. Шумовського), Львів, 1909.

Справа поділу Галичини в рр. 1846—50. (З історії боротьби галицьких Українців за національно-територіальну автономію). (Л.-Н. Вістник). Київ—Львів, 1910.

З секретів польської політики у Галичині 60—70 рр. н. ст. (Л.-Н. Вістник). Київ—Львів, 1911.

Неоправдані докори. (До історії т. зв. „Руського Інституту“ (Studium ruthenum) на львівським університеті кін. XVIII — поч. XIX вв.). Львів, 1911.

Баталіон руських гірських стрільців 1849—1850. (Записки Н. Т. ім. III.). Львів, 1912.

РЛ 13927 ^у_у